

Pol-ate kaapiya nyendoos la vu hil bel-ate vu Kolint

1 ¹O halingg-aso, sa Pol-anjo sen Anutu yoo ka vu om teey sa be saatu Yesu Kalisi-te sinaalêê-to. Ond haay yate halingg Sotenis, ²^ahaay kaavu kaapiyaa-jo laas vu ham Anutu-te hil bel-ate vu Kolint sen Anutu teey ham in nambe ham naatu yite hil-ato. Tombe ham atu Yesu Kalisi-te hil om Anutu hako ham ak-ambe ham atu yite va-so. Yik ham-ande hil pin sen dalohak vu yate Omaaho Bop Yesu Kalisi lohvu taaku pin-ato, in yate Omaaho Bop-ande silate Omaaho Bop having.

³^bAamangg Anutu yuuh Omaaho Bop Yesu Kalisi lambiing samu samu naas mando gaving ham-ambe ham alompayo nanjip melaas.

Pol pêêlis la vu Anutu

⁴Sa naapêêlis la vu Anutu in ham nalak busin pin, in wiing samu samu vu ham-anja dangga lak Yesu Kalisi. ⁵In ham atu Kalisi-te hil ondeey Anutu wiing samu samu ngeeyaata vu ham-ambe tu hamate va, tombe mem ham nanêêl vakasin keen langaah osin ham akam, tonde ham alak vakasin pin-anja danggakook ani. ⁶De vakasin sen hey aanêêl lak Kalisii-to yoo neep niwêêk hôôk ham alompayo, ⁷^com ham-ame nativak in Anutu-te samu samu ti le, yik ham nanggin yate Omaaho Bop Yesu Kalisi in nambe naatok nom langaah. ⁸^dDe yate Omaaho Bop Yesu Kalisi yoo le kaandu ham lôôt in nambe yite busin sen nom-ato ond hamate vakasin ti me-le nanjip e. ⁹^eDe Anutu omaaho nivasa lôôt om me-le tatuhin ham e, nganjo teey ham in nambe ham gaving Noow sen yate Omaaho Bop Yesu Kalisii-to be ham mando osin ham alompayo timu.

Hil bel-ate laasuh sil

¹⁰^fOm halingg-aso, sa kataangg ham lak yate Omaaho Bop Yesu Kalisi haale naambe ham pin samu vakasin nanjip ti de ham-ame baasuh ham

^a 1:2 1Ko 6:11; Sin 9:14 ^b 1:3 Lom 1:7 ^c 1:7 Luk 17:30; 2Tes 1:7; Tit 2:13 ^d 1:8 Pil 1:6; 1Tes 3:13; 5:23 ^e 1:9 1; Jon 1:3; 1Ko 10:13; 1Tes 5:24 ^f 1:10 Pil 2:2

e, nganjo ham mando osin ham alompayo timu de ham akam nanjip timu. ¹¹ Keen, halingg-aso, Klowi-te hil lanêêl vu sa nambe ham nanêêl ham in vakasin lôôt. ¹² ^sYik ham pin nanêêl vakasin-anjo. Ham vaalu nanêêl nambe, “Pol-ate omaaho sa.” Tonde vaalu nanêêl nambe, “Apolo-te omaaho sa.” Tonde vaalu nanêêl nambe, “Pita-te omaaho sa.” De ham vaalu nanêêl nambe, “Kalisi-te omaaho sa.” ¹³ Hamambe Kalisi hapok yi la ngeey a? De sa Pol, mak saahimb ak haah pako in saandôôvu ham ondeey ham vaalu nako sa haalengg ak a? Me mak ham alipis bel lak sa haalengg a? ¹⁴ ^hMalis, sa naapêêlis vu Anutu in same aalipis ham ti le, yik saalipis Klispas ayuuh Gaias, yuuh yuu-mu, ¹⁵ om omaaho ti melohvu nambe naanêêl naambe soo aalipis ham lak sa haalengg e. ¹⁶ ⁱE-ke, de saalipis Stepanas osin vane be noondin having, tonde mak saalipis omaaho ti having mava, sa doosin. ¹⁷ In Kalisi me-wiing sa laam in nambe saanjipis hil e, nganjo wiing sa laam in nambe sa naanêêl banye nivasa langaah, de me-wiingin nambe sa naanêêl vakasin naambe sen omaahonôôn danêêl osin kand e, in naambêênjo ond vakasin sen Kalisi yimb ak haah pakôô-to me-le nôôn jak vu ham e, le naatu va malis.

Kalisi tu Anutu-te niwêêk

¹⁸ ^kIn vakasin sen Yesu yimb ak haah pakôô-to ond hil sen le lana mend namaa-to kand navu nambe vakasin mali-malis-ambe nôôn ma, le yiyi sen Anutu nalôôh yiyi vêêl-ato ond yalak vakasin-anjo ni nambe Anutu-te niwêêk. ¹⁹ ⁱYik Anutu-te vakasin neep hôôk kaapiya nambe,

“Hil alundkook bop ond sale kawiiy silate vakasin na, de hil osin kand ond sale naanêêl naambe silate vakasin ond va malis.”

²⁰ ^mOm hil alundkook bop-aso osin tanasin dangga-so ond sil vaati? De hil gêên sen dando mondakaas in vakasin-ato ond silate kakook nambe va? In Anutu taato lung la nambe omaahonôôn voon-ate kakook ond va malis-ande nôôn ma.

²¹ ⁿOmaahonôôn voon-ate kakook-ame lohvu nambe sil lanjak Anutu ni le, om Anutu sen omaaho osin kaa-to, ond yoo ka vu nambe hil lambiing gaving vakasin sen hey naanêêl langaah-ande omaahonôôn kand navu nambe vakasin malis-ande nôôn maa-to, ond mem Anutu le dôôvu sil. ²² ^oHil Yuda nindwêêk lôôt in nambe sil lanji taahu taahu niwêêk baandoni-te ond mem, tonde hil Glik lawiingin nambe hil tatekin vakasin osin danggakook pin vu sil ond mem, ²³ ^ple ma de hey naanêêl langaah nambe Kalisi yimb ak haah pako, tombe hil Yuda nind baya, de hil vaalu

^s 1:12 1Ko 3:4; Sin 18:24-28; Jon 1:42 ^h 1:14 Sin 18:8; Lom 16:23 ⁱ 1:16 1Ko 16:15

^j 1:17 Mat 28:19; Jon 4:2 ^k 1:18 2Ko 4:3; Lom 1:16 ^l 1:19 Ais 29:14 ^m 1:20 Ais 19:12;

33:18; 44:25; Iyop 12:17 ⁿ 1:21 Mat 11:25 ^o 1:22 Mat 12:38; Sin 17:18,32

^p 1:23 Lom 9:32; 1Ko 2:14

sen sil-ame Yudaa-to danop ak nambe manyinjo vakasin mali-malis-ambe nôôn ma. ²⁴Nganjo yiy sen Anutu teey yiy-ato, yik yiy Yuda de hil vaalu having, ond mem yaahe nambe Kalisi ond Anutu-te niwêêk osin kakook yi. ²⁵Keen, omaahonôôn akand navu nambe Anutu ka ma om wiing-ambe Yesu yimb, le ma de ka savok omaahonôôn pin akand la. Tonde omaahonôôn akand navu nambe Anutu niwêêk ma, le ma de yite niwêêk savok omaahonôôn pin-ate niwêêk la.

²⁶Halingg-aso ham akam bu le, sen Anutu teey ham-ato ond omaahonôôn voon-ate me-lako ham ngeey ak-ambe lanêêl nambe hil alundkook bop-aso ham, me yêêv-aso ham, me ham hil osin ham haalem bop, malis, yik ham ti ti mu ond mem lako lak. ²⁷Nganjo hil sen omaahonôôn vu voon dayi nambe sil akand maa-to, ond Anutu yoo holin sil lak in nambe biing-ambe hil alundkook bop-aso lambindis. Tonde yik holin hil sen omaahonôôn voon-ate danêêl nambe sil anindwêêk maa-to in nambe biing-ambe hil sen sil anindwêêk-ato lambindis. ²⁸Tonde hil haalend ma vu voon ond Anutu yoo holin sil lak, de va sen omaahonôôn anind bayaa-to osin va mali-malis, ond Anutu yoo holin ak in nambe biing-ambe hil osin haalend vu voon daatu va malis. ²⁹Wiing nambêênjo in nambe omaahonôôn pin ond ti me-gatee yi jak hôôk Anutu me le. ³⁰De Anutu yoo wiing-ambe ham nando osin ham alompayo timu having Yesu Kalisi sen Anutu wiing-ambe taato Anutu-te lukook bop vu yiy-ato, tombe tu yate mop sen Anutu naanêêl yiy naambe hil anivalok-ato, osin biing-ambe yiy naatu yoo yite hil, tonde nôôh yiy vêêl in nambe yiy mando metumin. ³¹Yik lohvu Anutu-te vakasin neep hôôk kaapiya nambe, “Omaahonôôn gatee sil jak ond me-gatee sil jak in silate niwêêk e, nganjo gatee sil jak in Omaaho Bop-ate niwêêk.”

Pol nêêl vakasin ak haah pako

2 ¹Halingg-aso, sa laas aanêêl Anutu-te vakasin langaah vu ham bôôy ond same aanêêl nambe sen sa omaaho sa nakaas nivasas osin sa lukook bop e, ²in soo sa kangg vu munggin om sen sa laas-ato, ond sa kangg lingin vakasin vaalu pin-ande saanêêl Yesu Kalisi-te vakasin timu sen yimb ak haah pako lung laa-to. ³De sa laas vu ham ond same aalohvu le, sa naayêênin-ambe sa naahees lôôt, ⁴tonde sa vakaas having ham osin saanêêl banye nivasas vu ham-ato, ond same aanêêl hil alundkook bop-ate vakasin hôôk ham ahem e, nganjo Vavi Vaambuung yoo vu niwêêk hôôk sate vakasin ⁵in nambe ham ambiing gaving Yesuuto, ond dangga me-nanjip vu omaahonôôn-ate vakasin osin ka nivasas-to le, nganjo yoo nanjip vu Anutu-te niwêêk timu.

^q 1:24 Kol 2:3 ^r 1:25 2Ko 13:4 ^s 1:26 Mat 11:25; Jon 7:48; Jem 2:1-5 ^t 1:29 Lom 3:27; Ep 2:9 ^u 1:30 Jer 23:5-6; Jon 17:19; 2Ko 5:21 ^v 1:31 Jer 9:24; 2Ko 10:17 ^w 2:1 1Ko 1:17
^x 2:2 Gal 6:14 ^y 2:3 Sin 18:9; 2Ko 10:1 ^z 2:4 1Tes 1:5

Anutu-te Vavi Vaambuung navu ka vu yiyi

⁶“Lemu vakasin osin kakook bop-atêêto ond hey naanêêl vu hil sen lalak Anutu-te vakasin dangga ni lung laa-to, le hey-ame naanêêl omaahonôôn-ate kakook voon-ate le, de hey-ame naanêêl yêêv bop sen dando gêên-anjo silate kakook e, in sil ond sil davu lana mend namaa-to, ⁷nganjo Anutu-te kakook vunin-ato ond mem hey naanêêl langaah-anjo. Anutu-te kakook-anju ond yoo vun yi bôôy munggin va pin, de yoo ka vu bôôy-anju nambe bu yite nikaapulsi vu yiyi. ⁸“Hil voon-ate yêêv bop-aso pin-ame lalak Anutu-te kakook-anju dangga ni le. Naambe lanjaki ni ond me-le lanyisi Omaaho Bop sen nikaapulsi danggakook-ato jak haah pako be jimb e, le ma de layisi-ato. ⁹“Lemu lohvu Anutu-te vakasin neep hôôk kaapiya nambe,

“Va sen omaahonôôn-ame layi lak mend e, de me-lango hôôk nanyend e, tonde sil akand-ame vu le, ond vaa-ja Anutu yoo hatongin vulôôt vu hil sen ahend having yii-to in nambe naatu silate va.”

¹⁰“Vakasin-anju neep vunin le sim Anutu wiing yite

Vavi Vaambuung laam-ambe tatekin vu hey, in Vavi Vaambuung oo lak va pin ani, de lak Anutu-te lopayo ni lôôt having. ¹¹“De omaahonôôn pin ond ti me-lak omaaho ango-te lopayo ni le, nganjo yoo kanu sen nando hôôk lopayôô-to ond mem lak ni. Tonde Anutu ond omaahonôôn-ame lalak yite lopayo ni le, yik yite Vavi Vaambuung timu yoo lak ni. ¹²“Va voon-ate me-vu ka vu hey e, nganjo Anutu wiing yite Vavi Vaambuung laam

vu hey in nambe tatekin vu hey-ambe hey anjak Anutu-te niwêêk kul-ate pin sen vu vu hey-ato dangga ni. ¹³“Om sen hey naanêêl vakasin-anjo ond hey-ame naanêêl vakasin sen omaahonôôn alundkook bop tatekin vu hey-ato le, malis, nganjo hey naanêêl vakasin sen Vavi Vaambuung yoo tatekin vu hey-ato, tonde hey navu tatekin Vavi Vaambuung-ate va vu hil sen Vavi Vaambuung nando having sil-ato. ¹⁴“Lemu hil sen Vavi Vaambuung-ame nando having sil e, ond me-dako Anutu-te Vavi Vaambuung-ate vakasin ak e, kand navu nambe va malis, de sil-ame lalohvu nambe lanjaki dangga ni le, in Vavi Vaambuung timu lohvu nambe dôôvu yiyi-ambe yiyi sahi yite vakasin nohvu. ¹⁵“Hil sen Vavi Vaambuung nando having sil-ato ond yoo lalohvu nambe sahi va pin, nganjo omaaho ango me-lohvu nambe sahi sil e. ¹⁶“Lohvu Anutu-te vakasin neep hôôk kaapiya nambe,

^a 2:6 Ep 4:13; Pil 3:15 ^b 2:7 Lom 16:25; Kol 1:26 ^c 2:8 Luk 23:34; Jem 2:1

^d 2:9 Ais 64:4 ^e 2:10 Mat 13:11 ^f 2:11 Pro 20:27 ^g 2:12 Jon 16:13-14 ^h 2:13 1Ko 2:4

ⁱ 2:14 Jon 8:47; 14:17; 1Ko 1:23 ^j 2:15 1; Jon 2:20 ^k 2:16 Ais 40:13; Lom 11:34

“Omaaho ti me-yoo lak Omaaho Bop alopayo ni le. De omaaho lati lohvu nambe bu ka vu yi? Malis.”

Keen, lemu hey ond Kalisi vu ka vu hey-ambe hey navu sapa hôök.

Anutu-te hil kul vaha-so

3 ¹Halingg-aso, sa laas bôôy ond same aalohvu nambe naanêël vakasin vu ham naambe sen sa naanêël vu hil sen Vavi Vaambuung nando having sil-ato le, malis, nganjo saanêël vu ham lohvu sa naanêël vu hil sen davu sapa hôök naavind anipaya voon-atêêto, in ham akam ma in Kalisi-te vakasin, de ham oo naahen nando nambe sen unoopasiv-ato. ²^mSaavu sum vu ham amu de same avaat ham lak vanôôn aniwêêk e, in ham-ame alohvu le. Tonde yik gêên ham naahen nambêênja having, ³ⁿin ham oo naahen navu sapa hôök va voon-ate pin. Tombe ham alompayo nipaya vu ham osin ham nanêël ham-ato, ond taato nambe ham naahen navu sapa va voon-ate de ham nawiing va nambe hil voon-ate. ⁴ⁿIn ham vaalu nanêël nambe, “Pol-ate omaaho sa,” de vaalu danêël nambe, “Apolo-te omaaho sa,” ond manyinjo ham oo nawiing va nambe sen hil voon-ate.

⁵Om Apolôô-ju yi vaati, de sa Pol ond sa vaati? Yik haay hil kul vaha malis amu sen Omaaho Bop vu kul

vu haay angó de angó, tombe haay aawiing kul vu ham e mem ham awii-having Anutuu-to. ⁶^pYik sa vaalôôh vave, tombe Apolo vu bel hôök, tonde Anutu timu yoo nawiing-ambe nôôn nalak. ⁷Om omaaho sen naalôôh vave, yuuh angó sen navu bel hôök-ato, ond yuuh lalohvu va malis amu, nganjo Anutu sen nawiing-ambe vanôôn nôôn nalak-ato ond mem haale bop. ⁸De yuuh sen angó naalôôh vave de angó navu bel hôök-ato ond yuuh dawiiing kul timu, tombe yuuh e gako nyevahaan anivasa nohvu kul sen yuuh dawiiing-ato. ⁹^qYik hey ahondoosin Anutu naawiing kul timu, tonde ham alohvu Anutu-te kul sen nawiing kul hôök-ato, osin ham alohvu Anutu-te bayêên sen nahaav-ato.

Anutu-te hil kul vaha-so lalohvu hil sen dahaav bayêên-ato

¹⁰^rAnutu yoo wiing samu samu vu sa ondeey saawiing kul osin sa kangg lohvu omaaho sen nahaav bayêên-ato, tombe sa valaah ngaandiin naale lung la, le mem omaaho angó nahaav bayêên lakala, om hil sen dahaav-ato ond sil oo kand bu be landaav nivasa lôôt. ¹¹^sIn bayêên-ate ngaandiin aniwêêk sen naale lung laa-to ond Yesu Kalisi, tombe omaaho ti me-lohvu nambe balaah ngaandiin angó dukana baale gaving e. ¹²Om hil sen landaav

¹ 3:1 Jon 16:12 ^m 3:2 Hiblu 5:12-13; 1Pi 2:2 ⁿ 3:3 1Ko 1:10-11; 11:18 ^o 3:4 1Ko 1:12

^p 3:6 Sin 18:4,11; 19:1 ^q 3:9 Mat 13:3-9; Ep 2:20-22 ^r 3:10 1Ko 15:10; 2Pi 3:15

^s 3:11 Ais 28:16; 1Pi 2:4-6

bayêên jakana ngaandiin-anja naambe landaav jak va niwêêk sen kin-ame lohvu nambe ja le, naambe sen gool, me siliva, me tatuuh amengali-ngali, me naambe landaav jak haah, me gus, me siih, ¹³ond sil pin-ate kul e nanjip langaah hôôk busin sen Kalisi nom-ato. In busin-anju ond le naatok naam osin kin tumin, tombe hil pin-ate kul sen lahaav Anutu-te bayêên-ato ond Anutu le sahi lak kin-ambe taato langaah naambe niwêêk me malis. ¹⁴Om omaaho ti-te kul sen haav bayêên lakala ngaandiin-ato naambe kin dôôk, le ma de mando niwêêk-ato, ond omaahôô-ju le gako nivasa nyevahaan dukanaah. ¹⁵Le naambe kin ja omaaho ti-te kul-anju be jung na, ond me-le gako nivasa nyevahaan e, le nama. Yik le mando metumin amu, in Anutu le gataah yi vêêl naambe sen hil dataah va vêêl in kin-ato.

Anutu-te hil latu yite dumb vaambuung

¹⁶“Om ham gango le. Ham atu Anutu-te dumb vaambuung-ambe yite Vavi Vaambuung lukala nando hôôk ham alompayo. ¹⁷Om naambe omaaho ti biliyak Anutu-te dumb vaambuung ond Anutu yoo le kawiiy omaahôô-ju na, in Anutu-te dumb ond vaambuung ond yik ham-anja.

Yame gako omaahonôôn haale jak e

¹⁸Omaaho ti me-yoo tatuhin yi le. Ham ti yoo ka bu naambe yi omaaho osin ka savok hil voon-ate ngeeyaata la, ond yoo gilin yi be naatu omaaho sen hil voon-ate danêêl nambe ka maa-to vêêl e, mem le naatu omaaho osin ka keen. ¹⁹“In va sen hil voon-ate danêêl nambe ka bop ond Anutu nayi nambe ka ma, lohvu Anutu-te vakasin ti neep hôôk kaapiya nambe, “Anutu wiing-ambe hil osin ka bop kand sapa silate va tatuhin heey tu jaang-ambe yiis sil.”

²⁰“Tonde yik vakasin ango neep nambe,

“Omaaho Bop nalak ni nambe va sen hil osin lukook bop akand navuu-to ond va malis.”

²¹Om hil-ame gatee sil ak in omaahonôôn e, in Anutu yoo vu va pin tu hamate va lung la. ²²Sa Pol-ande Apolo yuuh Pita, tonde taaku voon-anjo de metumin osin meyimbin, tonde va gêên-anjo osin va sen balup vu taamusin-ato, ond va pin-anjo tu hamate va, ²³tonde yiiy ond yaatu Kalisi-te hil, de Kalisi ond Anutu-te va.

Omaaho Bop yoo navu sahi yite hil kul vaha-so

4 ¹“Ham akam bu hey naambêênjo naambe Kalisi-te hil kul vaha-so hey osin hey nanggin Anutu-te vakasin vunin-ato in nambe hey naanêêl langaah vu ham. ²“Tonde ham alak ni nambe hil sen danggin

^t 3:13 1Ko 4:5; 2Tes 1:7-10 ^u 3:16 1Ko 6:19; 2Ko 6:16 ^v 3:19 Iyop 5:13

^w 3:20 Saam 94:11 ^x 4:1 Tit 1:7 ^y 4:2 Luk 12:42

yêêv-ate vaa-to, ond silate yêêv dawiiingin nambe sil oo mongganggin nivasa lôôt-ande sil-ame ganggin daka paya le. ³Naambe ham me omaahonôn vaalu sahi sate kul-ambe daanêêl naambe sa nanggin sate kul nivasa me malis, ond sa kangg navu vaa-jo nambe va malis amu, de same navu sahi sate kul having e. ⁴^aSa kangg vu nambe sate vakasin ti me-neep e, lemu va sen sa kangg vuu-jo ond me-navu taato nambe sa omaaho nivalok e, nganjo Omaaho Bop navu sahi sate vakasin om yoo le naanêêl. ⁵^aOm ham-ame sahi hil-ate vakasin-ambe ham naanêêl pavis e, de Omaaho Bop nom vêêl e mem va sen vun yi hôôk mekanuu-to, osin va sen hil akand navu neep hôôk sil alondpayô-to, ond Omaaho Bop yoo le taato va pin-anju langaah, tombe mem Anutu yoo le gako omaahonôn ti ti pin jak nohvu.

Hil Kolint yoo dako haalend ak

⁶^bKe, halingg-aso, sa taahu vakasin-anjo lak haay Apolo mu in nambe ham ange be ham anjak ni, le mem ham sapa hôôk Anutu-te vakasin sen neep hôôk kaapiyaa-to nivalok, de ham ti me-gako omaaho ango jak-ande ji ango paya le. ⁷^cLati wiing-ambe gatu omaaho osin haale? Tonde gate vaati neep vu hong vulôôt-ande Anutu me-vu vu hong e? De hong sen ohako va pin vu Anutuu-to, ond nambe vaati sen ohatee hong ak nambe goo gatu va pin-anjo dangga? ⁸^dE-ke, ham-ame nativak in vati le, me? Ham atu hil osin Anutu-te va nivasa vasa lung la keen a? De ham kaluuh hey-ande ham atu Anutu-te hil lulemak-aso lung la mava? Naambe ham atu hil lulemak-aso keen ond mem nivasa, in mem hey naatu Anutu-te hil lulemak-aso gaving ham-ambe yiy ahondoos ganggin hil. ⁹^eSa kangg navu nambe mak Anutu wiing-ambe hey sinaale-so hey aatu hil mali-malis-ambe hey nando laah dami. Hey aalohvu hil sen danêêl nambe lanyis sil-ambe lanjimb ak hil pin amend-ato, om omaahonôn osin angela-so pin dangget hey nambe hey anipayaa-to.

¹⁰^fOmaahonôn danêêl hey nambe hey alukook ma, in hey naanêêl Kalisi-te banye langaah-ato, nganjo ham ond ham atu Kalisi-te hil om ham hil osin kam. Tonde hey ond hey aniwêêk ma, nganjo ham ond mem ham aniwêêk. Tonde hil dayi hey nambe va malis, de ham ond dako ham haalem lak lôôt. ¹¹^gLak busin pin-ambe gêen ond hey naahimb ahengg osin hey alongg navu bambôov in bel, tonde hey naativak in tôomb ayuuh ame, tonde hil davu kaatuuh hey lak namand, de hey ambaangg sen hey mando dôôk-ato ma. ¹²^hYik hey namangg oo monawiiing kul bop in dôôvu hey. Tonde hil danêêl hey pale le hey naalohak la vu Anutu in nambe samu sil, de dawiiing nindanjeen vu hey, le ma de hey naahe sil amu. ¹³ⁱHil daanggôol hey, le ma de hey naavu mamaal vu sil. Keen, dayi hey

^z 4:4 Saam 143:2 ^a 4:5 1Ko 3:8 ^b 4:6 Lom 12:3 ^c 4:7 Lom 12:6 ^d 4:8 Taato 3:17,21

^e 4:9 Lom 8:36; Hiblu 10:33 ^f 4:10 1Ko 3:18 ^g 4:11 2Ko 11:23-27 ^h 4:12 Sin 18:3;

1Ko 9:14-15; 2Tes 3:8; Saam 109:28; Mat 5:44 ⁱ 4:13 Su 3:45

nambe taaku voon-ate va ningook nipaya hey, de kand navu nambe hey aalohvu kaalekaale pin sen davu kaakêl la nanyendangгаа-to, lôôt-ambe tok valup gêên-anjo.

Pol nêl nambe hil Kolint sapa hôok vaha

¹⁴Same navu kaavu vakasin-anjo in daanggôl ham-ambe ham anim naamum e, nganjo sahengg naving sate noongg-aso ham ondeey sa naavu kôôvu ham. ¹⁵^jHil ngeeyaata lôôt davu tatekin Kalisi-te vakasin vu ham, nganjo mom-aso ond sil-ame ngeey e, yik sa, saanêl Yesu Kalisi-te banye nivasa vu ham-ambe ham atu yite hil-ato ond manyinjo saatu hamate mom. ¹⁶^kOm sa naanêl niwêek vu ham naambe ham sapa dôk sa vahangg. ¹⁷^lKeen, dangga nambêênjo ondeey saawiing Timoti laas vu ham. Timotii-ja tu sa noongg-ambe sahengg naving yi lôôt, in saanêl-ambe hulis Omaaho Bop baambu keen. Yoo le bêl ham alum jak in sate mopaatôv sen sa navu sapa Yesu Kalisii-to, naambe sen sa navu tatekin vu hil bel-ate lu ti ti pin lohvu taaku pin-ato.

¹⁸Ke, tonde hamate hil vaalu kand navu nambe same le anaas vu ham e, om sil oo datee sil lak vu ham lôôt. ¹⁹^mLemu Omaaho Bop jiinggis ond mem sale anaas vu ham pavis, tombe mem hil-anja sen yoo datee sil ak-ato ond same le aanjêênin silate vakasin e, nganjo sale anjak silate niwêek ani naambe dawiiing Anutu-te kul osin niwêek a? ²⁰ⁿIn vakasin amu ond me-lohvu le, nganjo yaangge naambe hil dawiiing kul osin Anutu-te niwêek ond mem yalak ni nambe Anutu nanggin yite hil. ²¹Om ham awiingin vaati? Sa naas osin sahengg kalin in saambu nyevahaan vu ham a? Me, sa kangg pasiv in ham-ambe sa naas osin melaas a?

Hil bel-ate ti nawiing baayamb vu Kolint

5 ¹^oSa hango nambe ham ti nawiing baayamb, in ham ti hako mangganaan vane (lemu me-tangganaan sen hako yii-to le). Tombe baayamb tii-ja nipaya lôôt, de hil sen sil doosin Anutuu-to sil dayêênin baayamb anipaya nambêênja. ²Om ham natee ham ak in? Ham anim naamum-ambe ham naasu, tombe ham gatiiy omaaho sen nawiing vaa-ja na vêl in ham ond mem. ³^pDe sak, sa nando diin in ham, lemu sa kangg oo navu ham lôôt, tombe sa hangoyin omaaho sen nawiing vaa-ja yite vakasin lung la nambe sen sa nando having ham keen-ato. ⁴^qOm sa naanêl lak yate Omaaho Bop Yesu

haale naambe ham naasupin ond ham akam bu sate vakasin naambe sen sa nando having ham-ato, tonde yate Omaaho Bop Yesu le bu yite

^j 4:15 Gal 4:19 ^k 4:16 1Ko 11:1; Pil 3:17; 1Tes 1:6 ^l 4:17 Sin 19:22 ^m 4:19 Sin 18:21
ⁿ 4:20 1Ko 2:4 ^o 5:1 Lev 18:7-8; Diu 22:30; 27:20 ^p 5:3 Kol 2:5 ^q 5:4 Mat 16:19;
 2Ko 13:10

niwêêk vu ham gaving, ⁵le mem ham gatiy omaahôô-ja na vu Saalang in nambe biliyak naavi mu, tombe mem gilin yi naah vu Anutu be Anutu gako kanu naah hôôk busin taamusin sen Omaaho Bop nom-ato.

Hil Kolint gatiy omaaho nipaya na vêêl

⁶Ham natee ham ak-anja ond me-nivasa le. Ham-ame alak ni le? Va daka sen haale nambe yis-ato, ond yik pasivdaka mu yoo nawiing-ambe balet doos nalinj. ⁷Om ham gatiy omaaho baayamb sen lohvu yis animbôôy-anja na, de ham mando nivasa mu naambe balet sen yis ma in-ato, in Kalisi kawiiy hamate nipaya lung laa-to. Yik Kalisii-ju yimb-ambe tu yate salivangin lohvu hil dayiis sipsip hôôk busin haluusin sen Anutu haluuh hil Islel hôôk vu Ijip bôôy-ato. ⁸Om yiyi gatiy yate va nipaya pin na naambe sen hil Yuda daate yis la de daya balet sen yis ma in-ato hôôk silate vanôôn busin haluusin-atêêto, tonde mem yiyi mando osin yalonggpayo timu be yiyi naanêêl vakasin keen.

⁹Sa kaavu kaapiya ango laas vu ham bôôy-ato in nambe ham-ame mando gaving hil sen dawiiing baayamb-ato le, ¹⁰ond same kaavu nambe ham galuuh damim vu omaahonôôn voon sen sil dawiiing baayamb osin dawiiing mend nôôn, tonde dawiiing hôôndak, osin dalohak vu silate anutu tatuhin vaha-sôoto le. Keen, naambe ham-ame mando gaving sil e, ond ham e gavuuu taaku voon-anjo de ham ana mando tana? ¹¹Nganjo sa kaavu vu ham in nambe ham-ame mando gaving omaaho sen yoo nanêêl nambe yiyi halingg bel-ate ti yi, le ma de nawiing baayamb, de nawiing menôôn, de nalohak vu anutu tatuhin vaha-so, osin nanêêl vakasin palesin lak hil, de nanum bel-ambe lukook nawiing paya, tonde nawiing hôôndak-ato. Ke, hil nambêênjo ond ham-ame angga vanôôn gaving sil e.

¹²Same sate kul in nambe sa gangoyin hil sen sil doosin Anutuu-to silate vakasin e, nganjo hil bel-ate ond mem ham gangoyin silate vakasin. ¹³Tonde hil sen sil doosin Anutuu-to, ond Anutu yoo le gangoyin silate vakasin. Om ham gatiy omaaho nipayaa-ja na vêêl in ham nohvu Anutu-te vakasin neep hôôk kaapiyaa-to.

Vakasin lak Kalisi-te hil dawiiing vakasin vu halindin-aso

6 ¹Ham ti-te vakasin neep vu ango tombe gako na in hil voon-ate gangoyin yite vakasin, de me-yoo lohvu baale Anutu-te hil amend in nambe sil gangoyin yite vakasin mava? Nambe vaati sen ham anim-ame namum e? ²Anutu-te hil e gangoyin omaahonôôn pin-ate vakasin, le mak ham doosin mava? Om naambe ham e gango omaahonôôn pin-ate

⁵ 5:5 1Ti 1:20; 1Pi 4:6 ⁶ 5:6 Gal 5:9 ⁷ 5:7 Eks 12:21; 13:7; Ais 53:7; 1Pi 1:19

⁸ 5:8 Eks 12:16-20; Diu 16:3 ⁹ 5:9 Mat 18:17; 2Tes 3:14 ¹⁰ 5:11 2Tes 3:6; Tit 3:10;

2Jon 10 ¹¹ 5:12 Mak 4:11 ¹² 5:13 Diu 13:5; 17:7; 22:24 ¹³ 6:2 Taato 3:21

vakasin, ond ham alohvu nambe gango vakasin mali-malis heey hôök busin sen gêênanjo. ³De ham alak ni nambe yale gangoyin angela-sote vakasin a? Om nambêênjo ond yik yaalohvu nambe yiy gangoyin vakasin lak va sen yiy naawiing nando vu voon-anjôôto. ⁴Om naambe vakasin lak va sen yiy naawiing vu voon-anjo ti neep vu ham lohvu ham ambiing vakasin, le nambe vaati sen ham nala vu hil sen hil bel-ate dayi nambe dando nanyendanggaa-to in nambe sil gangoyin hamate vakasin?

⁵Sa naanêêl vakasin-anjo in nambe ham anim naamum. Hamate omaaho ti osin ka me-nando lohvu nambe gangoyin hamate vakasin-ambe naanêêl mava? ⁶Le nambe vaati sen Omaaho Bop-ate omaaho yuuh daanêêl yuuh atombe yuuh lana lambiing vakasin vu hil sen sil-ame lawii-having Yesuu-to.

⁷^aKeen, ham nako ham la vu hil voon-ate sen dangoyin hil-ate vakasin-ato, ond manyinja ham naloh mop paya lôôt. Naambe vaheey lambiing ham paya me langgôôndak hamate va, ond ham angge mu be vakasin ma, ond

mem ham awiing lohvu, ⁸le ma de ham nawiing halim-aso bel-ate paya osin ham nahôôndak silate va.

⁹^bHam gango le. Hil sen dawiiing va nipayaa-to me-le landukana gaving Anutu-te hil-ambe ganggin sil e. Ham akam bu vakasin-anjo nivasa le. Hil sen dawiiing baayamb osin hil sen dalohak vu anutu tatuhin vaha-sôôto, tonde hil baayamb sen dahôôndak moow ango vanêêndin, me vêêh ango dahôôndak ango layêêndin-ato, tonde moow-aso sen dahôôv moow ango nambe sen vêêh-ato, ¹⁰de hil hôôndak osin hil sen mend nôôn in omaaho ango-te vaa-to, tonde hil sen danum bel-ambe lundkook nawiing payaa-to, osin hil vakasin palesin-aso, tonde hil sen daandiiy omaaho ango-te va danjeen-ato, ond hil nambêênjo pin me-le landukana gaving Anutu-te hil-ambe ganggin sil e. ¹¹^cHam vaalu nawiing va nambêênjo bôôy, le sim gêên ond Anutu kawiiy hamate va nipaya la lung la, de holin ham lak-ambe ham atu yite hil, tombe nêêl ham nambe ham hil anivalok. Anutu yoo ka navu Omaaho Bop Yesu Kalisi-te kul sen yimb ak yiy-ato ondeey nêêl-ambe yite Vavi Vaambuung hôôvu yiy nambêênjo.

Yiy naavingg gako Anutu haale jak

¹²^dKeen, va pin nambe saambiing ond lohvu, lemu va vaalu me-le dôôvu sa le. Ke, va pin lohvu nambe saambiing, lemu same le aambiing vati be naatu sate yêêv-ambe ganggin sa le. ¹³^eVanôôn ond yahengg-ate va, de yahengg neep in nambe yangga vanôôn, tombe sim Anutu le kawiiy yuuh ahondoosin na. Lemu yiy naavingg ond me-neep in nambe

^a 6:7 Mat 5:39; 1Tes 5:15; 1Pi 3:9 ^b 6:9 Gal 5:19-21; Ep 5:5; Taato 22:15 ^c 6:11 Tit 3:3-7

^d 6:12 1Ko 10:23 ^e 6:13 1Tes 4:3-5

yaambiing baayamb e, nganjo yiyi naavingg ond Omaaho Bop-ate va, de Omaaho Bop ond tu yêêv-ambe nando in nambe ganggin yiyi naavingg. ^{14f}Anutu wiing-ambe Omaaho Bop kandi vu hil yimbin-ate, tombe yite niwêêk e biing-ambe yiyi kandi jak vu hil yimbin-ate gaving.

^{15g}Mak ham doosin mava? Ham atu Kalisi-te naavi boow ti ti lung la. Om mak lohvu nambe sa kahe Kalisi-te naavi boow ti be saambu na be naatu vêêh baayamb ti-te

naavi boow ti? Malis lôôt. ^{16h}Nambe vaati sen ham-ame alak ni le? Nambe omaaho ti gahôôv vêêh baayamb ti ond yuuh latu nôôn timu, lohvu Anutu nêêl vakasin-ambe neep hôôk kaapiya nambe, “Yuuh e daatu nôôn timu.” ¹⁷ⁱLe omaaho ti jalak ak Omaaho Bop ond yuuh ahondoos latu nôôn timu. ¹⁸Ham oo napak-ande ham-ame ambiing baayamb e. Va nipaya vaalu pin sen omaahonôôn dawiing-ato, ond me-yoo dawiing naavind paya le, nganjo omaaho baayamb ond yoo nawiing naavi paya. ^{19j}Tonde yik ham alak ni nambe ham naavim tu Vavi Vaambuungate dumb vaambuung, in Anutu wiing Vavi Vaambuung laas-ambe nando hôôk ham alompayo lung la, om ham-ame yoo atu ham naavim-ate danggakook e. ^{20k}Nganjo Anutu yoo vaanggo ham lak va bopaata lôôt-ambe ham atu yite va, om ham naavim biing va sen gako Anutu haale jak-ato.

Vakasin lak vêêh ayuuh moow dako sil-ato

7 ¹Ke, vakasin sen ham kaavu hôôk kaapiya be ham alingin saato, ond sa naanêêl vu ham e. Naambe moow-ame gako vêêh e ond nivasa, ²lemu baayamb neep om moow pin oo gako silate vêêh ti ti, de vêêh pin lanjak vu silate moow ti ti. ³Moow naavi tu vane-te va om me-bu teenin yi le, tonde yik vêêh naavi tu laya-te va om me-bu teenin yi le. ⁴Vêêh-ame yoo nanggin yite naavi le, nganjo laya nanggin, tonde yik moow-ame nanggin yite naavi le, nganjo vane nanggin. ⁵Om mame ambu teenin muuh naavim in muuh e. Le naambe muuh naanjôôy vakasin dôôk ti naambe manjakin muuh in nambe muuh mando monanohak vu Anutu daka vêêl e ond mem nivasa. Tonde busin-anju jung na le mem muuh mando dôôk ti jesin naah. Le naambe nama ond mame alohvu nambe manjakin muuh nivasa lôôt e, de Saalang e palapin muuh.

⁶Sate vakasin-anjo ond soo aaliinggis in hamate vakasin amu, de same aanêêl niwêêk in nambe ham ambiing naambêênjo le.

^f 6:14 Lom 8:11; 1Ko 15:20; 2Ko 4:14 ^g 6:15 Lom 12:5; Ep 5:30 ^h 6:16 Jen 2:24; Mat 19:5

ⁱ 6:17 Jon 17:21-23; Lom 8:9-11; Gal 2:20 ^j 6:19 1Ko 3:16 ^k 6:20 1Ko 7:23; 1Pi 1:18-19; Pil 1:20

⁷Nganjo saawiingin nambe hil pin mando vehambu osin maseeng naambe sa, lemu Anutu yoo wiing samu samu vaha vaha vu yiyi omaahonôôn ti ti pin, kaandu hil vaalu lôôt-ambe vu kul vu sil in nambe sil mando vehambu osin maseeng, tonde vu kul vu hil vaalu in nambe sil gako sil e mem lambiing kul.

⁸Sa naanêêl vu hil sen me-lako sil-ato le, de vu vehaahôôv-aso naambe sil oo mando naambe sen sa ond mem nivasa. ⁹Le naambe sil-ame lalohvu nambe sil lanjakin sil nivasa lôôt ond mam sil gako sil. Le naambe nama ond sil alondpayo le biing navu navu lôôt naambe kin napeek hôôk sil-ato, tombe manyinja le biing nipaya vu sil, om sil gako sil ond mem nivasa.

¹⁰Tonde sa naanêêl vakasin ti vu vêêh osin moow sen sil lako sil lung laa-to, le me-soo sate tanasin e, nganjo Omaaho Bop-ate tanasin, naambe vêêh ond me-gavuuh laya le. ¹¹Le naambe gavuuh ond yoo mando malis, le naambe nama ond yuuh laya samu vakasin e mem yuuh mando javuh ti naah. Tonde yik moow ond me-juus vane le.

¹²Tonde sa naanêêl vakasin ti vu hil vaalu ond manyinja me-Omaaho Bop-ate tanasin e, nganjo soo naanêêl naambe omaaho ti vane me-wii-having Kalisi le, le vanêê-ju ahe having nambe mando gaving yi, ond laya me-juus na le. ¹³De naambe vêêh ti laya me-wii-having Kalisi le, le ahe having nambe mando gaving vane, ond vêêh-anju me-gavuuh laya le. ¹⁴In omaaho ti sen me-wii-having Kalisii-to ond yoo tu Anutu-te va, lak dangga nambe vane wii-having Kalisi be tu Anutu-te vaa-to. Tonde yik vêêh sen me-wii-having Kalisii-to ond tu Anutu-te va, lak dangga nambe laya wii-having-ambe tu Anutu-te va. Le naambe nama ond noom-aso le naambe hil sen sil doosin Anutuu-to, le ma de sil latu va vaambuung. ¹⁵Le naambe vêêh me moow sen me-wii-having Yesuu-to wiingin nambe gavuuh vane me laya sen wii-having Yesuu-to na, ond gavuuh, in tanasin ti me-nanjingin vane me laya sen wii-having Yesuu-to be nêêlin yi le, in Anutu teey yiyi in nambe yiyi mando osin yalonggpayo melaas. ¹⁶Hong vêêh, mak gale ganggilin olayam-ambe Anutu gako yi naah lemu game galak ni le. De hong moow, mak gale ganggilin ovanem-ambe Anutu gako yi naah lemu ondoosin.

Ham ambiing hamate kul sen ham monawiing- ande Anutu teey ham-ato

¹⁷Om ham ti ti pin, ham oo mosapa mop sen Anutu taato vu ham-ato, osin ham monambiing kul sen ham monawiing in dôôvu ham naavim

¹ 7:7 Mat 19:12 ^m 7:9 1Ti 5:14 ⁿ 7:10 Mat 5:32; 19:9 ^o 7:15 Lom 14:19 ^p 7:16 1Pi 3:1
^q 7:17 1Ko 7:20,24

bôôy-ande Anutu teey ham-ambe ham atu yite hil-ato. Soo monaanêêl tanasin tii-jo vu hil bel-ate lohvu taaku pin. ¹⁸Naambe omaaho ti halaah naavi lung la nambe sen Yuda dalaah naavind-ato, tonde mem Anutu teey yi be tu yite omaaho, ond me-gatongin naavi naah-ambe bun e. De naambe omaaho ti me-halaah naavi le, tonde Anutu teey yi be tu yite omaaho, ond me-galaah naavi le. ¹⁹In va sen hil dalaah naavind-ato ond va malis, de va sen hil vaalu medalaah naavind e, ond yik va malis having, nganjo va sen nôôn keen-ato nambe yiy taamuyin Anutu-tanasin. ²⁰Om ham ambiing hamate kul sen ham monawiing-ande Anutu teey ham-ambe ham atu yite hil-ato. ²¹Gatu omaaho angote va kul-ate malis amu vu gate yêêv ti tonde mem Anutu teey hong-ambe gatu yite omaaho? Ond game galompayo nimeen e, nganjo gamem sapa gate kul-anja be gambiing. Le naambe mop neep in nambe onggavuuh gate yêêv-anjo, ond yik onggavuuh-ande mem goo ganggin hong naah. ²²^sOmaaho ti sen tu omaaho angote va kul-ate malis amuu-to, le sim Omaaho Bop teey yi be tu yite omaahôô-to ond tu Omaaho Bop-ate omaaho osin haale. Tonde omaaho osin haale bop sen Anutu teey yi be tu yite omaahôô-to ond me-yoo le ganggin yi naah e, nganjo tu Kalisi-te va kul-ate malis amu. ²³Anutu yoo vaanggo ham lak va bopaata lôôt-ambe ham atu yite va, om ham-ame naatu omaaho angote va kul-ate malis amu de sil daatu hamate yêêv e. ²⁴Om halingg-aso, ham amem oo sapa kul sen ham monawiing bôôy-ande Anutu teey ham-ato, osin ham akam monambu Anutu.

Vêêh ayuuh moow sen me-lako sil-ato silate vakasin

²⁵^tKe, tonde vakasin lak vêêh-aso sen me-lalak vu moow-ato ond Omaaho Bop-ame nêêl tanasin ti vu sa in nambe sa naanêêl vu ham e, nganjo soo naanêêl va sen sa navu sahii-to, in Omaaho Bop aka pasiv in sa be holin sa, om lohvu nambe ham ambiing gaving sa lavangg. ²⁶Sa kangg navu nambe ham oo mando naambe sen ham nando gêên-anjo ond nivasa, in nimeen ngeeyaata tok laam gêên. ²⁷Ohako vêêh ond game gakam bu naambe ganjuus vanem e, de hong sen vêêh maa-to ond game salo vêêh ti in nambe onggako le. ²⁸^uLe naambe onggako vêêh ond manyinja game gawiing va nipaya le, de naambe vahaavu ti jak moow ond manyinju me-wiing va nipaya le. Lemu vêêh ayuuh moow sen lako sil-ato ond sil

dako nimeen ngeeyaata vu voon, tombe sa naayêênin nambe nimeen nambêênju me-naatovu ham e.

^t 7:19 Lom 2:25; Gal 5:6; 6:15 ^s 7:22 Plm 16; Ep 6:6; 1Pi 2:16 ^t 7:25 1Ti 1:12-13

^u 7:28 Luk 21:23

²⁹ ^vHalingg-aso, sa naanêêl nambêênjo vu ham in busin ngaaho lak, om hil osin vanêêndin-ato lambiing kul vu Anutu naambe hil sen vanêêndin maa-to. ³⁰ Tonde hil sen dasu in silate hil layimb-ato ond lambiing kul vu Anutu naambe hil sen me-dasuu-to le. Tonde hil sen dapêêlis in datovu va nivasaa-to ond lambiing kul vu Anutu naambe hil sen me-dapêêlis-ato. Tonde hil sen daanggo vaa-to ond lambiing kul vu Anutu naambe hil sen silanêênd va maa-to. ³¹ ^wTonde hil sen dawiiing kul in va sen dôôvu sil naavind vu voon-ato ond me-lambu sil na doos vu kul-anju le, in voon-ate va pin ond le na menama.

³² Sa nimbaya nambe ham-ame naham jak in vaheey e. Omaaho ti sen me-hako vêêh-ato ond ka nala vu Omaaho Bop-ate kul timu, be nawiing in nambe Omaaho Bop ahe nivasa vu yi. ³³ Nganjo omaaho ti sen hako vêêh-ato ond ka nala vu va voon-ate, be nawiing kul in nambe vane ahe nivasa vu yi, ³⁴ om ka nala yu-yuuh. Tonde yik vehambu osin vahaavu ond kand nala vu Omaaho Bop-ate kul timu be dawiiing in nambe nind naavi osin londpayo naatu vaambuung, nganjo vêêh ti sen lak moow-ato, ond ka nala vu va voon-ate be nawiing kul in nambe laya ahe nivasa vu yi. ³⁵ Same naanêêl vakasin-anjo in nambe danjingin ham e, nganjo sa naanêêl in nambe kaandu ham-ambe ham mando nivasa, tombe ham oo monambiing kul vu Omaaho Bop, de ham akam-ame na ngeey e.

³⁶ Naambe omaaho ti ka nala yu-yuuh nambe mak nawiing nowaavêêh paya in nando lôôt-ambe vehambu lak, nganjo ahe having nambe jak moow, le ma de danêêlin yi lôôt, ond mam omaahôô-ju biing nohvu ka. Naambe naanêêl-ambe nowaavêêh-anju jak moow ond lung, manyinju mangganaan-anju me-wiing va nipaya le. ³⁷ Lemu naambe vati me-naanjiihin yi le, de ka me-nala yu-yuuh e, nganjo lopayo niwêêk-ande nêêl vulôôt nambe nowaavêêh-anju mando vehambu mu, ond yik lung, manyinju nawiing nivasa. ³⁸ Om naambe omaaho ti biing-ambe nowaavêêh jak moow ond nivasa, tonde omaaho ti naambe naanêêlin nowaavêêh lôôt-ande me-jak moow e, ond nivasa lôôt. ³⁹ ^xNaambe vêêh ti lak moow ond tanasin duuh yi having laya lôôt, le naambe laya yimb-ande wiingin nambe jak vu moow ango ond yoo yite va, yoo jak vu hil sen davu taamuyin Omaaho Bop-ato ti. ⁴⁰ Le naambe yoo mando malis ond sa kangg navu nambe le ka vasa lôôt. Ke, sa kangg navu nambe Anutu-te Vavi Vaambuung nando having sa be navu ka vu sa.

^v 7:29 Lom 13:11 ^w 7:31 1; Jon 2:17 ^x 7:39 Lom 7:2-3

Vahivak sen datung natu salivangin vu anutu tatuhin vaha-sôôto

8 ¹Ke, tonde vakasin lak vahivak sen datung natu salivangin vu anutu tatuhin vaha-sôôto, ond keen “yiy pin alak va ni,” lemu yakangg navu nambe yalak va ni, tombe nawiing-ambe yiy nako yiy ak nambe yiy hil osin kakook bopaata, nganjo yahengg gaving omaahonôn ond mem ahe havingin-anjo navu kaandu yiy. ²Omaaho ti yoo ka navu nambe lak va danggakook anii-to, ond me-lak ni vanuh e. ³Omaaho ti nambe lopayo la timu vu Anutu, ond Anutu lak ni nambe yite omaahôô-ju.

⁴Ke, om vakasin lak vahivak sen datung natu salivangin vu anutu tatuhin vaha-sôôto nambe yangga me malis, ond yalak ni nambe anutu tatuhin vaha-sônju ond sil-ame nôôn keen e, yik Anutu nôôn timu nando de heey ond ma. ⁵Keen, hil vaalu danêl nambe silate anutu-so ngeeyaata dando baandoni osin voon, tonde yik anutu tatuhin vaha-so osin omaaho bop-aso ngeeyaata nambêênju dando. ⁶Lemu yiy ond yalak ni nambe Anutu nôôn timu nando, yik yiy Aamangg Anutuu-to, de va pin danggakook yi, tombe yiy nando in nambe gako haale jak. Tonde yik Omaaho Bop nôôn timu nando, yik Yesu Kalisi ond yoo hatung va pin, tonde wiing-ambe yaatu yite hil.

⁷Lemu Omaaho Bop-ate hil vaalu me-lalak vakasin-anjo ni le, sil vaalu kand oo monavu bôdy-ambe tok laam gêên nambe mak anutu tatuhin vaha-so dando keen. Om naambe daya vahivak sen hil alundoos latung tu salivangin vu anutu tatuhin vaha-so vêl e mem latung hôk maaket-ambe hil laanggôô-to, ond Omaaho Bop-ate hil vaaluu-ju kand navu vahivak-anju nambe tu anutu tatuhin vaha-sote va vaambuung, tombe londpayo nayêênin-ande kand navu nambe va nipaya neep vu sil in laya vahivak-anju. ⁸Lemu Anutu me-ka navu vahivak sen yiy nahaa-to be nayi yiy paya me nayi yiy nivasa le, malis. Naambe yaanjêênin vahivak vaalu ond Anutu me-le ji yiy paya lak vaa-jo le, me naambe yangga ond yik Anutu me-le ji yiy paya le.

⁹Om ham ganggin ham in nambe ham e angga vahivak-anju osin ham alompayo nivalok, lemu hil sen me-dawii-having Kalisi niwêêk-ato, le lanj de ham angga, tombe le biing-ambe sil landupake hôk va nipaya.

¹⁰Hong omaaho sen galak ni nambe anutu tatuhin vaha-so ond sil-ame nôôn keen e, le naambe gana mando monangga vanôn hôk anutu tatuhin vaha-sote dumb alo, tombe omaaho ti sen lopayo nayêênin vahivak vaaluu-juuto ji hong, ond mak le biing-ambe omaahôô-ju ka

^y 8:1 Sin 15:29 ^z 8:2 Gal 6:3 ^a 8:3 Gal 4:9 ^b 8:4 1Ko 10:19; Gal 4:8; Diu 4:35,39; 6:4 ^c 8:6 Mal 2:10; 1Ko 12:5-6; Ep 4:5-6; Jon 1:3 ^d 8:8 Lom 14:17 ^e 8:9 Lom 14:13-15; Gal 5:13

yuyuu-hambe ja vahivak sen hil latung tu salivangin vu anutu tatuhin vaha-sôoto. ¹¹Angge, hong omaaho osin gakam, le naambe gangga va naambêênja ond le biing pasiivu omaaho sen lopayo nayêênin vaa-to, de yate halingg tii-ju ond Kalisi yimb in yi, le ma de le na menama. ¹²Om naambe ham ambiing naambêênja ond manyinja ham nawiing nindanjeen lôôt vu halingg-aso sen londpayo dayêênin vaa-to be londpayo nawiing paya lôôt, osin ham nawiing sil paya tombe ham nawiing Kalisi paya having. ¹³Om naambe vanôôn sen sa nahaa-to biing-ambe sa halingg ti dupake hôôk va nipaya, ond same le angga vahivak-anjo jesin naah e, malis lôôt, in sale aambiing-ambe sa halingg dupake hôôk va nipayaa-to.

Pol aka vasa in nawiing kul sinaale le me-nako mone lak e

9 ¹^hOmaaho ti me-tu sate yêêv-ambe nanggin sa le, nganjo saatu Kalisi-te sinaale ti be saahe yate Omaaho Bop Yesu lak sa mengg lung la, tombe kul sen sa naawiing vu Omaaho Bop-ato ond kul-anjote nôôn ham. ²ⁱNaambe hil ango me-dalak sa ningg nambe sa sinaale ti le, ond mam ham oo alak ni, in sen saanêêl Yesu langaah vu ham-ambe ham atu yite hil-ato ond lak vaa-ja Omaaho Bop taato langaah nambe yite sinaale ti sa.

³Tombe sa naanêêl vu hil sen dawiingin nambe daanêêl saa-to nambe, ⁴hil sen hey naawiing kul vu sil-ato, ond mak me-lohvu nambe sil landôôvu hey-ambe lambu vanôôn osin bel kuuu vu hey mava? ⁵^kDe naambe hey hako vêêh sen dawii-having Omaaho Bop-ato latu hey vanengg-aso, be sil gaving hey-ambe hey gatup hôôk taaku pin naambe sen Pita having Omaaho Bop-ate halindin, de sinaale-so vaalu sen vanêêndin daving sil-ato, ond lohvu me malis? ⁶De sinaale-so vaalu nambe gavuu silate kul naavi-te de hil bel-ate landôôvu sil in va yuuu ame ond lohvu, le naambe haay Banabas gavuu haayate kul naavi-te, ond mak me-lohvu le? ⁷Hil ngaamong vaha-so ond mak sil oo daanggo silate vanôôn ayuuu tôômb-ande mop osin va ngaamong-ate yuuu amêê-to mava? Malis, sil-ame yoo daanggo silate va le, nganjo dako lak silate kul. Tonde omaaho sen vaalôôh yite kul wain-ato ond naya wain nôôn, de omaaho sen nanggin bik sipsip-ato ond napip sum-ambe nanum.

⁸Tonde vakasin sen sa naanêêl-anjôoto ond same naanêêl omaahonôôn-ate vakasin amu le, nganjo Anutu-te tanasin neep nambêênjo having, ⁹ⁱin Mose kaavu vakasin ti neep hôôk tanasin nambe, “Kao nawiing kul-ambe naake vanôôn wit ayuuu ame in nambe omaahonôôn daasupin nôôn-ato, ond game naanduuh kao avi be naanêêlin vanôôn in yi le.” Mak Anutu

^f 8:11 Lom 14:15,20 ^g 8:13 Lom 14:21 ^h 9:1 Sin 22:17-18; 26:16; 1Ko 15:8 ⁱ 9:2 2Ko 3:2-3
^j 9:4 Luk 10:8; 1Ko 9:13-14 ^k 9:5 Jon 1:42 ^l 9:9 Diu 25:4; 1Ti 5:18

yoo ka navu kao mu? ¹⁰ ^mMe, ka navu hey ondeey nêêl a? Êê-e, Mose kaavu vakasin-anjo in nambe kaandu hey, om omaaho ango sen natongin ngaanggis in nambe baalôôh vavêê-to ond biing kul-anjo de ka monambu naambe vanôôn nôn jak e mem ja, tonde yik omaaho ango sen nasupin vanôôn nôn-ato ond biing kul-anjo de ka monambu naambe le ja vanôôn-anjo vaalu gaving. ¹¹ ^oOm sen hey naawiing kul in nambe dôôvu ham kanum-ato, ond lohvu nambe ham andôôvu hey naavingg-ambe ham ambu vanôôn osin va voon-ate vaalu vu hey a? ¹² ^aNaambe ham nahôôvu hil vaalu nambêênju ond lohvu nambe ham andôôvu hey kaluuh sil.

Keen, le ma de hey alaas aanêêl banye nivasa vu ham-ato ond hey nando osin nimeen ngeeyaata de hey-ame hako va yuuh ame vu ham e, in hey aningg nayêênin nambe hey e aanggilin Kalisi-te banye nivasa in ham. ¹³ ^pHam alak ni nambe hil sen dawiiing kul hôôk Anutu-te dumb bop alôô-to, ond yoo dako vanôôn vu dumb alo be daya, de hil sen danggin kul alataa-to, ond dako vanôôn sen hil datung natu salivangin-ato daka vêêl-ambe daya. ¹⁴ ^qTombe yik Omaaho Bop nêêl nambe hil sen danêêl yite banye nivasa langaah-ato, ond sil gako vanôôn ayuuh ame vu hil sen danêêl banye nivasa vu sil-ato.

¹⁵ ^rLe same hako vanôôn ayuuh ame vu ham e, tombe yik same kaavu vakasin-anjo in nambe ham ambiing va naambêênju vu sa le, malis. Nganjo sa kangg vasa lôôt in same hako hamate vaa-ja le, om naambe meep biing sa be saanggimb ond lung, de same le kataangg vati vu ham e. ¹⁶ ^sSen sa naanêêl Kalisi-te banye nivasa langaah-ato, ond manyinjo same sate va sen soo gako sa haalengg jak e, nganjo Anutu yoo nêêl nambe saambiiing kul-anjo, om naambe same naanêêl banye nivasa langaah e, ond sale gako nimeen. ¹⁷ ^tNaambe sa kangg oo vu be sa naanêêl Kalisi-te banye nivasa langaah ond sale gako mone jak, le ma de sa kangg-ame yoo vu le, nganjo Anutu yoo vu kul-anjo lukala sa namangg ondeey sa naawiing. ¹⁸ ^uOm sa nako nyevahaan vaati? Yik sate nyevahaan nambe sa kangg vasa in sa naanêêl Kalisi-te banye nivasa langaah nyemalis amu, de hil-ame daanggo sa le. Va sen saalohvu nambe sa gako jak banye nivasaa-to ond manyinjo same gako le, jip.

Pol tu hil pin-ate hil kul malis ti

¹⁹ ^uOmaaheey-ame latu yêêv-ambe danggin sa le, nganjo soo aatu hil pin-ate hil kul malis amu in nambe sa gako hil ngeeyaata lôôt nom vu Kalisi. ²⁰ ^vSa nando having hil Yuda ond sa nando nambe sen Yuda ti in nambe saanggilin hil Yuda lanom. Same aahulis Mose-te tanasin baambu

^m 9:10 2Ti 2:6 ⁿ 9:11 Lom 15:27 ^o 9:12 Sin 20:34-35; 2Ko 11:9; 1Ko 13:7

^p 9:13 Nam 18:8,31; Diu 18:1-3 ^q 9:14 Mat 10:10; Luk 10:7; Gal 6:6 ^r 9:15 Sin 18:3

^s 9:16 Jer 20:9 ^t 9:17 1Ko 4:1 ^u 9:19 Mat 20:26-27 ^v 9:20 Sin 21:20-26

be nanggin sa le, lemu sen sa nando having hil sen davu taamuyin Mose-te tanasin-ato, ond yik sa navu taamuyin Mose-te tanasin having in nambe saanggilin hil sen davu taamuyin Mose-te tanasin-ato lanom vu Kalisi. ²¹ *Same navu kalêêh Anutu-te tanasin e, nganjo soo navu sapa Anutu-te tanasin sen Kalisi nêêl-ato, lemu sen sa nando having hil sen sil-ame lahulis Mose-te tanasin baambu be me-nanggin sil-ato, ond sa nando nambe sen Mose-te tanasin-ame nanggin sa having e, in nambe saanggilin hil-anju lanom vu Kalisi. ²² *Tonde sen sa nando having hil sen londpayo nayêênin vahivak vaaluu-to, ond yik sa longgpayo nayêênin nambêênju having in nambe saandôôvu sil. Yik sa nando having omaahonôn ti ti pin ond sa navu sapa mop vaha vaha nambe sil, in nambe sa gako sil vaalu lanom vu Kalisi. ²³ Sa naawiing va pin-anjo in nambe banye nivasa na nohvu taaku pin, tombe banye nivasa-te samu samu naatovu sa gaving.

Yiyy oo gatup niwêêk in nambe yiyy gako nôôn anivasa

²⁴ *Ham alak ni nambe hil sen datup in nambe sil kaluuh sil-ato, ond sil pin datup, lemu timu navu kaluuh-ambe nako nôôn anivasa, om ham oo gatup niwêêk in nambe ham kaluuh-ambe ham gako nôôn keen. ²⁵ *Tombe hil pin sen dawiingin nambe sil kaluuh sil vaaluu-to, ond yoo dalakin sil nivasa lôôt-ambe davu taahu sil lak busin pin. Dawiing nambêênjo in nambe sil gako nôôn anivasa, lemu va sen dakôô-to ond navu panyek pavis, nganjo yiyy ond yiyy naawiing in nambe yiyy gako nôôn anivasa sen le mando danggataa-to, ²⁶ ondeey same natup danjeen e, nganjo soo natup-ambe sa nala nivalok. Tonde sa ond saalohvu omaaho sen navu kaatuuh omaaho ango lak namaa-to, ond same naate namangg la malis e, nganjo soo navu kaatuuh nôôn vulôôt. ²⁷ *Soo navu taahu sa hôôk va nimeen in nambe sa naavingg jak ni, in sale naanêêl Anutu-te vakasin langaah vu hil vaalu, tonde sim Anutu le jonin sa.

Yiyy ganggin yiyy in palapin e kape yiyy

10 ¹ ^b Halingg-aso, saawiingin nambe ham akam bu yate himbop-aso sen sil o Mose-so lala taaku lumbalaamb bôôy-ato, ond bayiimb ti naloh baandoni be navu taato mop vu sil pin, tombe Lôôy Hees vaahinin la vaalu vaalu, de sil pin laloh kalesin-ambe lalakala vaalu. ² Om bayiimb osin lôôy-anju ond tu silate belipisin taahu taahu mu, tombe duuh sil having Mose. ³ ^c Tombe sil pin laya vanôn maana timu sen Anutu-te Vavi Vaambuung vu vu sil-ato. ⁴ ^d Tonde sil pin lanum bel timu sen Vavi

* **9:21** Gal 2:3 * **9:22** 2Ko 11:29; Lom 11:14 * **9:24** Pil 3:14; 2Ti 4:7-8 * **9:25** 2Ti 2:4-5; Jem 1:12; 1Pi 5:4 * **9:27** Lom 8:13; 13:14 ^b **10:1** Eks 13:21-22; 14:22-29 ^c **10:3** Eks 16:35

^d **10:4** Eks 17:6; Nam 20:11

Vaambuung vu vu sil-ato, yik sil pin lanum bel sen vêêl hatu tatuuh-ambe laam-ato, ond tatuuh-anju sen Vavi Vaambuung wiing-ambe la having sil, tombe tatuuh-anju ond yik Kalisi. ^{5e}Le ma de sil ngeeyaata lawiing nipaya be Anutu ahekalin vu sil, ondeey kawiiy sil-ambe silate kook oo neep taaku lu mali-malis.

^{6j}Keen, vakasin pin-anju navu kôôvu yiiy in nambe yalonggpaya me-biing navu navu in va nipaya naambe sen sil-anju le. ^{7s}De ham-ame sapa hôôk anutu tatuhin vaha-sote va naambe sen sil vaalu lawiing bôôy-ato le, in silate vakasin neep hôôk kaapiya nambe, “Hil Islel lato dando in nambe lanja osin daanum, le mem sil kandi in nambe daakôômb-ambe gako silate anutu tatuhin vaha jak.” ^{8h}Tonde yame aambiing baayamb naambe sen sil vaalu lawiing bôôy atombe sil ngeeyaata lôôt lohvu 23 taosen layimb hôôk busin timuu-to le. ⁹ⁱTonde yame sahi Omaaho Bop naambe sen sil vaalu sahi bôôy atombe nyêêy ya sil-ambe layimb-ato le. ^{10j}Tonde ham-ame naanyuung vu Anutu naambe sen sil vaalu lanyuung bôôy atombe Anutu wiing angela ngaamong-ate ti la yis sil-ambe layimb-ato le.

^{11k}Va pin-anjo tovu hil Islel bôôy in nambe omaahonôn pin lanjak ni, tombe hil kaavu vakasin-anju neep hôôk kaapiya in nambe bu kôôvu yiiy sen yiiy nando gêên-anjo, in busin taamusin ngaaho lak lung la. ¹²Om omaaho sen yoo ka navu nambe naale niwêêk-ato, ond ganggin yi nivasa in le dupake. ^{13l}Palapin sen natovu ham-ato ond me-natovu ham oow e, nganjo natovu omaahonôn pin. Lemu Anutu ond omaaho nivasa lohvu ham alompaya na timu vu yi, tombe le gilin palapin sen yite niwêêk kaluuh hamate niwêêk-ato in ham, tonde palapin naatovu ham ond Anutu le taato mop sen ham anoh nanye in-ato, in nambe ham baale niwêêk-ande va nipaya me-kape ham e.

Yame aalohvu nambe gako niwêêk vu Anutu osin mamu nipaya dôôk ti le

^{14m}Om sate va-so, ham galuuh damim vu anutu tatuhin vaha-sote va be ham napak in. ¹⁵Sa naanêêl vu ham hil osin kam-ato, om ham oo sahi sate vakasin. ¹⁶ⁿDe kap samu samu sen yiiy naalohak osin yahengg anivasa vu Anutuu-to, ond manyinjo Kalisi-te nihees nasupin yiiy pin hôôk timu having yi. Tonde yik yiiy napok balet-ato, ond manyinjo Kalisi naavi nasupin yiiy pin hôôk timu having yi. ^{17o}Balet-anju ond timu, tombe yik yiiy ngeeyaataa-jo yaatu nôôn timu having, in yiiy pin naha balet timuu-juuto.

^e 10:5 Nam 14:26-30; Hiblu 3:17; Jut 5 ^f 10:6 1Ko 10:11; Nam 11:4,34 ^s 10:7 Eks 32:6

^h 10:8 Nam 25:1-9 ⁱ 10:9 Nam 21:5-6 ^j 10:10 Nam 16:41-49; Hiblu 3:11,17

^k 10:11 1Ko 10:6; 1Pi 4:7 ^l 10:13 1Ko 1:9 ^m 10:14 1; Jon 5:21 ⁿ 10:16 Mat 26:26-28

^o 10:17 Lom 12:5; Ep 4:16

¹⁸^pHam akam bu hil Islel e, sen sil datung salivangin lak alata de daya vaaluu-to, ond manyinju nasupin sil having Anutu sen yite alataa-juuto hôôk ti. ¹⁹^qSate vakasin-anjo dangga nambe vaati? Yik dangga nambe vanôôn sen hil datung natu salivangin vu anutu tatuhin vaha-sôôto ond me-nôôn keen e, tonde anutu tatuhin vaha-sôônjuuto sil-ame nôôn keen having e. ²⁰^rNganjo hil sen sil doosin Anutuu-to ond sil datung salivangin vu mamu nipaya-so de me-datung vu Anutu le, om sa nimbaya nambe ham-ame naasupin ham dôôk timu gaving mamu nipaya-so le. ²¹^sHam-ame alohvu nambe naanum hôôk Omaaho Bop-ate kap osin ham naanum hôôk mamu nipaya-te kap gaving e. Tonde ham-ame alohvu nambe angga Omaaho Bop-ate vanôôn osin ham angga mamu nipaya-te vanôôn gaving e. ²²^tYame aambiing-ambe Omaaho Bop ahe nipaya vu yiyi e. Mak yate niwêêk savok yi mava?

Yiyi gako Anutu haale jak nohvu busin pin

²³Keen, “va pin nambe yaambiing ond lohvu,” lemu va vaalu me-le dôôvu yiyi e. Êê-e, “va pin lohvu nambe yaambiing,” lemu va vaalu me-navu kaandu yiyi in nambe yiyi baale niwêêk in Anutu le. ²⁴^uOmaaho ti me-ka bu naambe yoo ganggin yi jak va nivasa le, nganjo ham pin akam bu hil vaalu be ham ganggin sil nivasa.

²⁵^vVahivak pin sen hil datung-ambe ham naanggôô-to ond yik ham angga. Ham akam-ame na ngeey naambe mak hil latung vahivak-anju tu salivangin vu anutu tatuhin vaha-so be ham-ame anjingin sil e. ²⁶^wIn “taaku voon osin va pin sen nando voon-ato ond Omaaho Bop oote va pin-anju.”

²⁷^xNaambe omaaho ti sen me-wii-having Kalisii-to teey ham-ambe ham ana angga vanôôn gaving yi, ond ham angga va pin sen biing vu ham-ato, de ham akam-ame na ngeey-ambe ham anjingin e. ²⁸^yLe naambe omaaho ti naanêêl naambe, “Vahivak-anja ond hil latung tu salivangin vu anutu tatuhin vaha-so,” ond ham akam bu omaaho sen nêêl vu ham-anjuuto in lopayo nayêênin vaa-to, be ham-ame angga vahivak-anja le. ²⁹Ham alompayo me-nayêênin e, nganjo yoo lopayo nayêênin om ham-ame angga le. In sale aambiing va osin sa longgpayo nivalok, lemu omaaho ango sen lopayo nayêênin vaa-to le ka na ngeey-ambe ji sa paya. ³⁰^zNaambe sak, saanohak-ambe sa naapêêlis na vu Anutu in vahivak-ambe sangga, lemu hil sen londpayo nayêênin vaa-to le lanji vahivak sen saapêêlis la vu Anutu in-ato be daanêêl vakasin anipaya jak sa.

^p 10:18 Lev 7:6 ^q 10:19 1Ko 8:4 ^r 10:20 Diu 32:17; Taato 9:20 ^s 10:21 2Ko 6:15-16

^t 10:22 Diu 32:21 ^u 10:24 Lom 15:2 ^v 10:25-29 1Ko 8:1-13 ^w 10:26 Saam 24:1

^x 10:27 Luk 10:8 ^y 10:28 1Ko 8:7 ^z 10:30 1Ti 4:4

³¹ ^aOm naambe ham angga me ham naanum, me ham ambiing va vaalu, ond ham ambiing va pin-anjo in nambe ham gako Anutu haale jak. ³² ^bHam akam bu hil pin, hil Yuda osin hil Glik, de Anutu-te hil bel-ate, de ham-ame ambiing va sen le biing-ambe hil galuuh damind vu Anutuu-to le. ³³ ^cHam ambiing naambe sen sa naawiing-ato. Soo naawiing va pin in nambe hil pin lanji nivasa, same naawiing in nambe soo aandôôvu sa le, nganjo sa naawiing in nambe dôôvu hil ngeeyaata be gilin sil lanom vu Anutu.

11 ¹ ^dOm ham ambiing va be ham sapa hôôk sa vahangg naambe sen sa navu sapa hôôk Kalisi vahaa-to.

Gambum sen vêêh-aso kambu lund-ande lanohak-ato

²Ham nawiing nivasa in ham akam oo monavu be ham navu sapa hôôk vakasin pin lohvu sa tatekin vu ham bôôy-ato. ³ ^eLemu saawiingin nambe ham anjak ni naambe Kalisi tu moow pin-ate yêêv, de moow-aso latu vanêêndin-ate yêêv, de Anutu tu Kalisi-te yêêv. ⁴Omaaho ti nambe kambu lu be nohak, me, naanêêl Anutu-te vakasin langaah-ato, ond kambu luu-ju taato nambe yoo hako yi lak kaluuh yite yêêv Kalisii-to. ⁵Nganjo vêêh ti nambe me-kambu lu le, de nohak me naanêêl Anutu-te vakasin langaah-ato, ond yoo hako yi lak kaluuh laya, ond yoo ninaamum. Yik lohvu vêêh ti sen kêêl lu be nando lunôôn-ato ond yik yuuh ahondoos neep ti. ⁶Naambe vêêh ti nimbaya naambe me-kambu lu le, ond gaving luvalus na, le naambe ninaamum naambe me-gaving lu de me-naakêêl lu na le, ond mam yoo mokambu lu mu. ⁷Nganjo moow ond sil-ame kambu lund e, in nambe sil kambu lund ond me-lohvu le, in Anutu samu sil nambe yi in nambe taato naambe Anutu omaaho osin niwêêk, tonde vêêh ond navu taato nambe

moow osin niwêêk-ambe kaluuh vêêh. ⁸ ^fIn Anutu me-samu moow lak vêêh e, nganjo samu vêêh lak moow. ⁹ ^gDe Anutu me-hatung moow in nambe dôôvu vêêh e, nganjo samu vêêh in nambe dôôvu moow. ¹⁰Om nambêênjo vêêh-aso yoo kambu lund in taato naambe lahulis layêêndin baambund, in angela-so dayi sil. ¹¹Lemu sen yaatu Omaaho Bop-ate hil-ato, ond Anutu me-yoo ka navu vêêh amu de moow ma le, tonde me-ka navu moow amu de vêêh ma le, nganjo nayi sil neep timu. ¹²In Anutu samu vêêh lak moow kamben munggin, le mem vêêh dako noondin moow, lemu va pin-anjo danggakook ond vu Anutu.

¹³Ham oo sahi le, naambe vêêh ti me-kambu lu le, de nohak vu Anutu, ond manyinju nivasa me malis? ¹⁴Malis, nipaya, in ham alak ni nambe

^a 10:31 Kol 3:17 ^b 10:32 Lom 14:13 ^c 10:33 1Ko 9:20-22 ^d 11:1 1Ko 4:16

^e 11:3 Jen 3:16; Ep 5:23; 1Ko 3:23 ^f 11:7 Jen 1:26-27; Jem 3:9 ^g 11:8 Jen 2:21-23; 1Ti 2:13

^h 11:9 Jen 2:18

yiiy moow-ande vêêh, yate gambum oo taato vu ham nambe moow ti luvalus naatoondin ond le ninaamum. ¹⁵Nganjo vêêh ti

luvalus naatoondin ond manyinju yite vunakin anivasa, in Anutu yoo hatung in nambe luvalus naatoondin-ambe kambu lu. ¹⁶Le naambe omaaho ti wiingin nambe mahôôh sa in vakasin-anjo, ond me-lohvu le, in hey osin Anutu-te hil bel-ate lohvu taaku pin, ond hey navu sapa gambum timuu-jo.

Hil Kolint dawiliyak paasa

¹⁷Ke, tonde sa navu naanêêl tanasin lak paasa vu ham, ond same le naapêêlis in ham e, in sen ham nasupin in nambe ham anohak vu Anutuu-to, ond va nipaya nalup hôôk-anja, savok va nivasa sen ham nawiing-ato. ¹⁸ⁱIn sa hango banye nambe ham nasupin in nambe ham anohak vu Anutuu-to ond ham naasuh ham la lu ngeey, tombe saawii-having daka nambe vakasin-anja keen. ¹⁹^jOm mak ham vaasuh ham nambêênjaa-to ond navu taato hamate hil vaalu sen dawiiing va nivalok-ato langaah. ²⁰Om sen ham nasupin in nambe ham angga Omaaho Bop-ate vanôôn-ato^k, ond ham-ame naha Omaaho Bop-ate vanôôn keen e. ²¹In ham nasupin in nambe ham angga Omaaho Bop-ate vanôôn, le ma de ham vaalu ond ti ti yoo nako vanôôn pavis-ambe naya in ham, tonde ham vaalu dayimb ahend, de vaalu danum lôôt-ambe lundkook nawiing paya. ²²^lNambe vaatii-jo? Mak hamate bayêên sen ham angga osin ham naanum hôôk-ato ma? Mak ham akam navu hil bel-ate nambe va malis, ondeey ham nawiing-ambe vanôôn ma in hamate hil vaalu tombe sil anind namum? Om sa naanêêl vaati vu ham? Mak sa naapêêlis in ham a? Malis lôôt, same le naapêêlis vu ham in vaa-ja le.

Omaaho Bop Yesu vu paasa vu yite maanggêêm-aso

(Matai 26:26-29; Maak 14:22-25; Luk 22:14-20)

²³^mVakasin sen Omaaho Bop yoo nêêl vu saa-to ond sa laas aanêêl vu ham bôôy-ato nambe, hôôk busin sen Yudas vu Yesu lukala hil namand-ato, tombe Omaaho Bop Yesu lôôh balet ak, ²⁴de lohak osin pêêlis la vu Anutu, le mem hapok balet-anju be nêêl nambe, “Manyinjo sa ningg naavi sen saambu na in nambe dôôvu ham-ato, ham oo monambiing naambêênjo in nambe ham akam bu sa.” ²⁵ⁿLaya vanôôn lung la, tonde mem yik Yesu lôôh kap ak-ambe nêêl nambe, “Kap wain-anjo ond Anutu-

ⁱ 11:18 1Ko 1:10-12; 3:3 ^j 11:19 Diu 13:3; 1Jon 2:19 ^k 1 Kolint 11:20 Omaaho Bop-ate vanôôn-anjo ond dangga nambe Kalisi-te hil vu munggin-anju ond me-daya paasa mu le, nganjo sil dasupin dando lavuh ti be sil daya vanôôn atonde sil daya paasa having, tombe Pol nanêêl vaa-jo nambe Omaaho Bop-ate vanôôn. ^l 11:22 Jem 2:5-6 ^m 11:23 1Ko 6:12
ⁿ 11:25 Eks 24:6-8; Sek 9:11; Hiblu 8:8-13

te vakasin moos sen jôôy lung la be neep-ato, de saambiing-ambe nanjip niwêêk ak sa kaasêêh sa nihees na in dôôvu ham-ato, om jak busin pin sen ham naanum-ato ond ham ambiing naambêênjo in nambe ham akam bu sa.” ²⁶ Om sen ham angga balet osin ham naanum hôôk kap-anjo ond manyinja ham navu taato langaah nambe Omaaho Bop yimb in ham, tombe ham e monambiing naambêênjo lôôt-ambe na balup busin sen Omaaho Bop nom-ato.

Omaaho ti bilyak paasa ond le naatovu nipaya nyevahaan

²⁷ Om naambe omaaho ti me-ka bu nivasa le, de yoo ja balet-anjo osin naanum hôôk kap-anjo malis amu, ond vasap Omaaho Bop naavi osin nihees atombe nipaya neep vu yi. ²⁸ Hil ti ti pin ond yoo kand bu sil alondpayo be gatongin vêêl e, mem lanja balet osin daanum hôôk kap-anjo. ²⁹ In naambe omaaho ti me-lak ni nambe Omaaho Bop naavii-ju le, de yoo ja osin naanum malis amu, ond manyinju wiing nipaya, tombe le naatovu nipaya nyevahaan. ³⁰ Yik lak danggaa-jo sen ham vaalu ngeeyaata sakend nama osin nind nalak-ande vaalu layimb. ³¹ Om naambe yiyi ti ti yoo kangg bu yalonggpayo be yiyi gatongin, ond Anutu me-le bu nipaya nyevahaan naatovu yiyi e. ³² De sen Omaaho Bop navu nyevahaan vu yiyi nambêênju, ond nawiang in nambe yanjak ni be yaanggilin yiyi, in nambe yame naatovu nipaya nyevahaan-ambe yana mengg nama gaving hil anipaya voon-ate le.

³³ Om halingg-aso, naambe ham naasupin in nambe ham angga paasa, ond ham ganggin mango-so le. ³⁴ Omaaho ti nambe jimb ahe ond yoo ja vanôôn hôôk yite bayêên alo, in ham e naasupin ham atombe Anutu le bu nipaya nyevahaan naatovu ham. Ke, tonde vakasin vaalu naahen neep om soo anaas balup e mem sa naanêêl vu ham.

Vavi vaambuung navu niwêêk kul-ate vaha vaha vu yiyi

12 ¹ Halingg-aso, saawiingin nambe ham anjak Vavi Vaambuung-ate niwêêk kul-ate sen navu vu yiyi-ato ni. ² Ham oo alak ni nambe bôôy sen ham naahen doosin Anutuu-to, ond Saalang laandiiy ham ala vu anutu tatuhin vaha-so sen me-lalohvu nambe bakaas-ato be ham mosapa hôôk sil. ³ Om sa naanêêl langaah vu ham naambe omaaho ti sen Anutu-te Vavi Vaambuung nahôôvu yii-to, ond me-navu talôôt Yesu le, tonde yik omaaho ango me-yoo lohvu nambe naanêêl Yesu

naambe Omaaho Bop e, nganjo Vavi Vaambuung dôôvu ond mem le naanêêl.

° 11:27 Hiblu 10:29 P 11:28 Mat 26:22; 2Ko 13:5 ° 11:32 Hiblu 12:5-6

° 12:2 Hab 2:18-19 ° 12:3 1; Jon 4:2-3

⁴Tonde Anutu-te niwêêk kul-ate sen navu vu yiyi-ato vaha vaha neep, le yik Vavi Vaambuung nôôn timu nando. ⁵De kul sen yiyi naawiiing vu Anutuu-to ond kul vaha vaha neep, le yik Omaaho Bop nôôn timu nando. ⁶Tonde mop vaha vaha neep in nambe yiyi sapa hôôk-ambe yaambiing Anutu-te kul, le yik Anutu timu sen navu niwêêk vu hil pin-ambe dalohvu be dawiiing kul-ato nando. ⁷Ke, om Vavi Vaambuung natiy niwêêk vaha vaha nahelak Kalisi-te hil ti ti pin in nambe dôôvu sil. ⁸Keen, Anutu nanêêl-ambe Vavi Vaambuung navu niwêêk vu omaaho ti in nambe naanêêl vakasin osin ka, tombe yik Vavi Vaambuung timuu-jo sen navu niwêêk vu omaaho angô in nambe tatekin vakasin danggakook-ato. ⁹Tombe yik Vavi Vaambuung-anjo nawiing-ambe omaaho ti lopayo nala timu vu Yesu, de navu niwêêk vu omaaho angô be lohvu nambe biing-ambe hil anilakin nind vasa jak. ¹⁰Tonde nawiing-ambe omaaho ti lohvu nambe biing taahu taahu osin Anutu-te niwêêk, tonde ti lohvu nambe naanêêl Anutu-te vakasin langaah, de tik vu ka vu be lohvu nambe sahi kul osin vakasin pin naambe laam vu Vavi Vaambuung, me laam vu mamu nipaya. Tonde Vavi Vaambuung nawiing-ambe omaaho ti yoo nakaas bayêên bu heey lavand, de navu ka vu omaaho angô be navu tatekin lavaa-juuto danggakook langaah. ¹¹Yik va pin-anjo dangga yoo vu Vavi Vaambuung timu yoo natiy niwêêk vaha vaha nahelak hil ti ti pin lohvu ka.

Yiyi pin naavingg boow ti ti le mem tu nôôn timu

¹²Omaaho ti naavi timu, lemu yite naavii-ju boow ti ti ngeeyaata neep, tombe naavi boow ti ti pin-anju lavuh ti be latu naavi nôôn timu. Tombe yik Kalisi-te hil pin ond sil ngeeyaata lôôt, lemu latu nôôn timu nambêênju having. ¹³In yiyi pin aalipis bel lak Vavi Vaambuung timuu-jo be yaatu nôôn timu. Yiyi vaalu Yuda de hil vaalu, de yiyi vaalu hil mali-malis, de yiyi vaalu hil osin haalend, ond Vavi Vaambuung timu hanggwang la yalonggpayo ti ti pin.

¹⁴Omaaho ti naavi ond me-boow timu le, nganjo boow haale haale ngeeyaata neep, ¹⁵om mak vaha le naanêêl naambe, “Same naavi-te nama kapis ti le, om sak same aatu naavi boow ti le.” Naambe vaha naanêêl naambêênjo ond yoo nêêl vakasin malis amu, in yi tu naavi boow ti keen-ato. ¹⁶Tonde mak nanye le naanêêl naambe, “Same naavi-te mekaalus vaalu le, om sak same aatu naavi boow ti le,” le ma de yoo nêêl vakasin malis amu, in yi tu naavi boow ti keen-ato. ¹⁷Le naambe omaaho ti naavi doos tu mekaalus amu, ond le gango vakasin naambe va? Le naambe naavi doos tu nanye mu, ond le gango va galôôn naambe tana? ¹⁸Le ma de me-

[†] 12:4 Lom 12:6; Ep 4:4 [‡] 12:5 Ep 4:11 [¶] 12:7 1Ko 14:26 [•] 12:10 Sin 2:4; 1Ko 14:5

[×] 12:11 Lom 12:3; 1Ko 7:7 ^ˆ 12:12 Lom 12:4-5; 1Ko 10:17 ^ˆ 12:13 Gal 3:28

nambêênju le, nganjo Anutu samu yiy naavingg boow ti ti haale haale pin sen nando lak yiy naavingg-ato yoo lohvu ka. ¹⁹Le naambe yiy naavingg boow ti ti sen haale haale pin-anjuuto naatu naavi boow timu, ond yiy naavingg keen-anjo le nama. ²⁰Le ma de yiy naavingg boow ti ti sen haale haalêê-to ngeeyaata neep, tombe yiy naavingg-anjo tu nôôn timu.

²¹Om nambêênjo mekaalus-ame lohvu naanêêl vu nama naambe, “Hong ond jip.” Tonde lukook-ame lohvu naanêêl vu vaha yuuh-ato naambe, “Muuh ond jip.” Malis. ²²Nganjo yalak ni nambe yiy naavingg-ate boow vaalu sen me-niwêêk-ato, ond naambe me-mando biing kul hôôk yiy naavingg e, ond yiy naavingg-ame lohvu nambe mando le, le nama. ²³Tonde yiy naavingg boow vaalu sen yakangg-ame navu nambe nivasa le, ond yiy naavunak nivasa, de yiy naavingg boow vaalu sen yanning namum in-ato, ond yiy kambu lak lolop ayuuh tôômb anivasa, ²⁴de yiy naavingg boow vaalu sen mengalii-to ond yame navu kambu le. Lemu Anutu yoo wiing-ambe yiy naavingg boow ti ti sen vaalu nivasa de vaalu me-nivasaa-to pin latu nôôn timu be nando nivasa. ²⁵Wiing nambêênjo in nambe yiy naavingg boow ti tii-to me-baasuh sil e, nganjo sil mando javuh ti be landôôvu sil nivasa. ²⁶Tonde naambe yiy naavingg boow ti gango nivaane, ond yik yiy naavingg doos e gango nivaane gaving, le naambe yiy samu yiy naavingg boow ti nivasa, ond boow vaalu kand vasa pin.

²⁷^aKe, om Kalisi naavi ham, tombe yik ham pin atu yite naavi boow ti ti pin. ²⁸^bIn Anutu hatiiy kul ame ti ti lak yite hil bel-ate. Holin sinaale-so munggin le mem holin hil sen danêêl yite vakasin langaah-ato lak tu yuuh, tonde holin kaputung-aso tu yaal, tonde mem holin hil vaalu sapa, yik holin hil sen dawiiing taahu taahu lak yite niwêêk-ato, tonde vu niwêêk vu hil-ambe sil lalohvu nambe lambiing-ambe hil anilakin nind vasa jak, tonde holin hil sen dahôôvu hil vaaluu-to, de hil sen danggin kul pin-ato, tonde hil sen dakaas bayêên bu heey lavand-ato. ²⁹Om mak yiy pin aatu sinaale mava? Me yiy pin aatu hil sen danêêl Anutu-te vakasin langaah a? Me, yiy pin aatu kaputung a? Osin yiy pin aatu hil sen dawiiing taahu taahu lak Anutu-te niwêêk a? ³⁰Tonde yiy pin hako niwêêk-ambe yaalohvu nambe yaambiing-ambe hil anilakin nind vasa jak a? De yiy pin nakaas bayêên bu heey lavand a? Me yiy pin aalohvu nambe yiy Tatekin hil lavand-anjuuto danggakook langaah a? Malis lôôt. ³¹^cNganjo ham amem oo sapa niwêêk kul-ate bo-bop sen saasevin munggin-ato lôôt, le mem sa navu taato mop anivasa ti sen kaluuh mop vaalu pin lôôt-ato vu ham.

Vakasin lak ahe havingin

13 ¹Naambe sa bakaas omaahonôôn pin osin angela lavand, lemu same sahengg naving hil e, ond saalohvu pandindang osin

^a 12:27 Lom 12:5; Ep 5:30 ^b 12:28 Ep 4:11-12 ^c 12:31 1Ko 14:1

yêënggam nasu malis amu. ^{2d}De naambe saalohvu naanêêl Anutu-te vakasin langaah lôôt, osin sa jak Anutu-te kakook pin sen vun yii-to ni vanuh, be yik sa jak va pin danggakook ani, tonde saambiing gaving niwêêk lôôt nohvu sa naanêêl-ambe kandu ti seelin na, lemu same sahengg naving hil e, ond sak va malis. ^{3e}De naambe sa gatiiy sanêëngg va pin gelak hil anipaya paya-so, osin saambu sa ningg naavi na be omaahonôôn basi sa jak kin-ambe saanggimb, lemu same sahengg naving hil e, ond vaa-jo pin-ame le dôôvu sa le.

⁴Omaahonôôn sen ahe havingin neep vu yii-to, ond yoo nalakin yi nivasa de me-navu hôôk nipaya nyevahaan vu hil sen dawiiing yi payaa-to le, nganjo yoo nawiiing samu samu vu hil amu. Omaahonôôn sen ahe havingin neep vu yii-to, ond me-lopayo nipaya vu hil in silate va yuuh ame le, de me-nako yi lak e, osin me-natee yi lak e. ^{5f}Omaaho sen ahe havingin neep vu yii-to, ond me-nawiiing-ambe hil anind namum e, de ka me-yoo navu yite va lôôt e, tonde me-ahekalin pavi-pavis e, de me-ka navu va nipaya sen hil dawiiing vu yii-to le. ^{6g}Tonde me-ka vasa in va nipaya sen hil dawiiing-ato le, malis, yoo ka vasa in va nivasa mu. ^{7h}Omaaho sen ahe havingin neep vu yii-to, ond me-nayi omaaho ango paya pavis e, nganjo ka monavu nambe mak omaaho nivasa om le gilin yi be biing va nivasa, tonde yik lopayo nala timu vu Anutu osin naale niwêêk-ambe naaku nimeen pin.

⁸Ahe havingin ond me-le na menama le, yoo le nanjip danggata. Nganjo kul sen danêêl Anutu-te vakasin langaah-ato ond le nama na, tonde va sen hil dakaas bayêên bu heey lavand-ato, ond yik le jung na gaving, de kakook pin sen hil dalak va ni gêên-anjôôto le nama na gaving. ⁹Vu gêên ond yalak va vaalu mu ni, tombe Anutu-te vakasin having ond yik yaanêêl vaalu mu langaah, ¹⁰lemu vu taamusin ond nôôn keen-ato le naam, tombe mem va vaalu sen yiy naanêêl-ato osin va vaalu sen yalak nii-to ond le nama na.

¹¹Vu bôôy sa unoopasiv om sa vakaas lohvu unoopasiv, be sa lak va ni lohvu unoopasiv lalak ni, de sa kangg vu va lohvu unoopasiv akand navuu-to, be sim sa bop ak e mem sa havuuh va pin sen sa pasiv-ande sa naawiiing-ato la. ¹²ⁱVu gêên yiy naahe va pin paya paya lohvu sen yiy naahe yamengg hôôk dundum amekanu ti, ond me-neep langaah lôôt e. Nganjo vu taamusin e mem yale aangge Anutu-te nôôn keen jak yamengg. Gêên sa lak ni pasivdaka mu, nganjo vu taamusin ond sale anjak ni vanuh naambe sen Anutu lak sa ningg lôôt-ato.

^d 13:2 Mat 17:20 ^e 13:3 Mat 6:2 ^f 13:5 Pil 2:4 ^g 13:6 Lom 12:9 ^h 13:7 Lom 15:1; 1Pi 4:8; 1Ko 9:12 ⁱ 13:12 2Ko 5:7; Jem 1:23

^{13j}Om va yaal muu-jo neep in nanjip danggata, yik yalonggpayo na timu vu Anutu, osin yiyi gatung mengg in Anutu, tonde yahengg gaving, lemu ahe havingin ond nôn savok yuuh-anju la.

Vavi Vaambuung-ate niwêêk kul-ate bopaata ti

14 ^{1k}Om ham amem oo mosapa ahe havingin lôôt, tombe ham akam bu Vavi Vaambuung-ate niwêêk kul-ate lôôt gaving, yik ham akam bu niwêêk tii-jo naamunggin naambe ham naanêêl Anutu-te vakasin langaah. ²In omaaho ti sen nakaas bayêên bu heey lavand-ato, ond nakaas vu Anutu de me-nakaas vu omaahonôn e, in sil-ame dalak lavaa-ju danggakook ani le, yik Vavi Vaambuung nawiing-ambe yoo nanêêl Anutu-te vakasin neep vunin hôôk hil vaalu lavand. ³Nganjo omaaho ti sen nanêêl Anutu-te vakasin langaah-ato, ond mem nanêêl vu omaahonôn atombe nahôôvu sil osin navu niwêêk vu sil-ambe navu kaandu sil. ⁴Omaaho ti sen nakaas bayêên bu heey lavand-ato ond yoo nahôôvu yi mu, nganjo omaaho ango sen nanêêl Anutu-te vakasin langaah-ato ond mem nahôôvu hil bel-ate pin.

^{5l}Saawiingin nambe ham pin bakaas bayêên bu heey lavand, lemu sahengg having lôôt nambe ham pin naanêêl Anutu-te vakasin langaah ond mem nivasa lôôt. Omaaho sen nanêêl Anutu-te vakasin langaah-ato, ond savok

ango sen nakaas bayêên bu heey lavand-ato, le naambe omaaho ango sen nakaas bayêên bu heey lavand-ato tatekin lavaa-ju danggakook langaah gaving, ond mem le dôôvu hil bel-ate pin.

⁶Om halingg-aso, naambe sa naas-ambe sa bakaas bayêên bu heey lavand vu ham amu ond le dôôvu ham a? Malis. Le naambe sa naas-ambe sa naanêêl vakasin heey sen Anutu taato vu saa-to, me sa tatekin vakasin danggakook heey, me sa naanêêl Anutu-te vakasin langaah, me sa tatekin yite tanasin vu ham-ato, ond mem le dôôvu ham.

**Yiyi naanêêl Anutu-te vakasin vu hil hôôk
sil lavand in nambe sil lanjaj ni**

⁷Tonde yik gavêêngg osin banjôôngg nambêênjo. Naambe omaaho ti gave gavêêngg me nyiis banjôôngg danjeen amu, ond hil-ame lalohvu nambe gango nivasa le. ⁸Tonde naambe omaaho ti gave vuuk in nambe hil samu sil in lambiing ngaamong, le ma de yoo gave paya paya mu, ond hil-ame le daasupin sil lanaam e. ⁹Tonde hamate vakasin nambêênju. Naambe ham naanêêl vakasin hôôk bayêên bu heey lavand, le hil-ame gango nivasa le, ond omaaho ti me-le jak gate vakasin-anja ni le, ma, yik gate vakasin-anja yoo la malis amu.

^j 13:13 1Tes 1:3; 1Jon 4:16 ^k 14:1 1Ko 12:31; 14:39 ^l 14:5 Nam 11:29

¹⁰Keen, hil lavand ti ti pin vu voon-anjo ond ngeeyaata lôôt, tombe ti me-daandun malis e, nganjo yoo dango be dalak dangga ni. ¹¹Om naambe omaaho ti bakaas le sa doosin sil lavand, ond omaaho sen nakaas-ato le ji sa paya naambe bayêên bu ngo, tombe yik sale aangge yi paya naambêênju gaving. ¹²Tombe yik ham nambêênja, in ham nawiingin lôôt nambe Vavi Vaambuung bu yite niwêêk kul-ate vu ham, om ham amem oo sapa

yite niwêêk vaalu sen navu kaandu hil bel-ate pin-ato lôôt.

¹³De omaaho ti sen nakaas bayêên bu heey lavand-ato, ond yoo kataangg naambe Vavi Vaambuung bu niwêêk vu yi gaving in nambe yoo nohvu be tatekin lavaa-ju danggakook langaah. ¹⁴Le naambe saanohak vu Anutu dôôk bayêên bu heey lavand ond manyinjo sa kanungg oo lohak, de sa kangg-ame navu le. ¹⁵^mOm saambiing naambe vaati? Ke, om sa kanungg nohak ond sa kangg oo bu gaving e mem saanohak, de sa kanungg biing laalo, ond sa kangg oo bu gaving e mem saambiing laalo. ¹⁶Le naambe nama de okanum oo nohak-ambe naapêêlis na vu Anutu de ombakaas bayêên bu heey lavand, ond hil malis ti sen nando having hong-ato me-lohvu jiinggis naambe “Keen” in gate lohakin sen galohak-ato le, in doosin vakasin sen ganêêl-ato. ¹⁷Keen, mak galohak osin onapêêlis la vu Anutu ond onanêêl vakasin anivasa, lemu omaaho angôô-jaato doosin gate vakasin-anja om me-hôôvu yi le. ¹⁸Sa kangg vasa vu Anutu in sa nakaas bayêên bu heey lavand lôôt savok ham pin. ¹⁹Lemu naambe sa baale hôôk hil bel-ate mend, ond nivasa nambe sa kangg bu be sa naanêêl vakasin ngaaho daka mu hôôk sil lavand in nambe lanjakin tanasin ani, de vakasin ahusaandiin hôôk bayêên bu heey lavand jip, in sil-ame le gango le.

²⁰ⁿHalingg-aso, ham-ame mando kangok naambe unoopasiv e. Le naambe va nipaya ond mem ham mando kangok naambe unoopasiv in nambe ham-ame ambiing va nipaya le. Nganjo vakasin ond ham akam bu nivasa naambe sen himbop akand navuu-to. ²¹^oTonde Anutu-te tanasin ti ond sil kaavu be neep nambe,

“Omaaho Bop nêêl nambe, ‘Saawiing sate vakasin vu hil-anju hôôk sil oo lavand le ma, om sim sale aambiing hil sen dakaas lavand ango yoow-ato lanaas in nambe daanêêl sate vakasin vu sil, tombe sale aambiing-ambe hil bayêên bu ngo daanêêl sate vakasin, lemu sil-ame le lambiing gaving sate vakasin e.’ ”

²²Nambêênjo om yalak ni nambe Vavi Vaambuung nawiing-ambe hil dakaas bayêên bu heey lavand-ato, ond me-nawiing in nambe taato niwêêk vu hil sen dawii-having Yesuu-to le, nganjo nawiing in nambe

^m 14:15 Ep 5:19 ⁿ 14:20 Ep 4:14; Pil 3:15 ^o 14:21 Ais 28:11-12

taato niwêêk vu hil sen me-dawiihaving-ato. Tonde sen Vavi Vaambuung nawiing-ambe hil danêêl Anutu-te vakasin langaah-ato, ond mem nawiing in nambe hil sen dawiihaving-ato lanjak Anutu-te vakasin keen-ato danggakook ani, de me-nawiing in nambe tatekin Anutu-te vakasin vu hil sen me-dawiihaving-ato le.

²³P^{Om} naambe ham hil bel-ate pin ham alaam in nambe ham anohak vu Anutu, tombe hil alundoos heey, me hil sen me-dawiihaving-ato heey landukanaas mando gaving ham-ambe sil gango, naambe ham pin nakaas bayêên bu heey lavand-ato, ond le daanêêl naambe ham alumkook wiing paya. ²⁴“Nganjo naambe ham pin nando nanêêl Anutu-te vakasin langaah-ande hil alundoos ti, me omaaho ti sen me-nawiihaving-ato dukanaas mando gaving ham, ond mem hamate vakasin pin e ganggwang na lopayo, tombe hamate vakasin pin e taato vu naambe nawiing va nipaya be neep vu yi. ²⁵“Tonde hamate vakasin e taato va sen yoo ka navu be vun hôôk lopayôô-to langaah, tombe le gato naandundak-ambe gako Anutu haale jak, de naanêêl langaah naambe, “Anutu nando having ham keen lôôt.”

Yame aanohak osin yaambiing laalo kala-kalap e

²⁶“Om halingg-aso, ham alaas nando hôôk ti in nambe ham anohak ond kul neep vu ham pin. Ti biing laalo, de ango tatekin Anutu-te tanasin vaalu vu ham, de ti naanêêl vakasin sen Anutu taato vu yii-to langaah, tonde ti naanêêl hôôk bayêên bu heey lavand, tonde ango le tatekin lavaa-ju danggakook langaah. Ham ambiing va pin-anjo in nambe kaandu hil bel-ate pin. ²⁷De ham vaalu naanêêl hôôk bayêên bu ngo lavand-ato ond yuu-mu daanêêl, me mak yaal ond yik lung, de me-daanêêl kala-kalap e, nganjo yik ti ti kandi naanêêl-ambe sapa hôôk, tonde omaaho ango tatekin lavand-anju danggakook langaah. ²⁸Le naambe omaaho ti sen lohvu nambe tatekin lavand-anju danggakook langaah-ato me-nando le, ond jip-ande omaaho ti me-naanêêl hôôk bayêên bu heey lavand-ambe hil bel-ate gangoyin e, yoo mando lava masin, tombe sil kawiiy e mem bakaas-ambe yuuh Anutu gangoyin. ²⁹“Tombe hil sen danêêl Anutu-te vakasin langaah-ato, ond sil yuuh me yaal mondaanêêl-ande hil vaalu yoo monggangoyin yaalate vakasin-ambe sil sahi nivasa. ³⁰Tonde naambe omaaho ti yoo nando tatimasin, le sim Anutu vêêl lukook ak in vakasin ti pavis-ambe kandi in nambe naanêêl, ond sim omaaho ango sen naale nanêêl vakasin-ato lava nama. ³¹Ham alohvu nambe ham ti ti pin naanêêl Anutu-te vakasin langaah in nambe hil bel-ate pin lanjak vakasin ani be kaandu sil. ³²De hil sen danêêl Anutu-te vakasin langaah-ato, ond

^P 14:23 Sin 2:13 ^q 14:24 Jon 16:8 ^r 14:25 Ais 45:14; Sek 8:23; Jon 4:19 ^s 14:26 1Ko 12:8-10; Ep 4:12 ^t 14:29 Sin 17:11; 1Tes 5:21

sil lalohvu nambe lavand nama, osin sil lalohvu nambe ganggin omaaho ango de naanêl yite vakasin jung na le mem daanêl, in nambe sil yuuh me yaal-ame bakaas nikalap e. ³³In Anutu me-wiingin nambe yaambiing va danje-danjeen e, nganjo wiingin nambe yiyi mando osin yalonggpayo melaas amu, yik naambe sen hil bel-ate dawiiing lohvu taaku pin-ato.

³⁴"Ham hil bel-ate, ham anaas mando dôôk ti in nambe ham anohak-ato ond vêêh-aso yoo mando lavand masin. Hey-ame aaliinggis nambe sil bakaas e, om sil oo daanggôl sil nohvu kaavu be neep hôôk tanasin-ato. ³⁵Tombe ti doosin vakasin dangga be wiingin nambe jak ni, ond naah baan e mem jingin laya, in nambe ham hil bel-ate nando hôôk ti in nambe ham anohak vu Anutu tonde vêêh ti bakaas ond me-lohvu le.

³⁶Vaatii-ja? Ham atu Anutu-te vakasin dangga mava? Me Anutu-te vakasin yoo tok laas vu ham amu de me-tok la vu hil vaalu having e? ³⁷"Naambe omaaho ti ka navu nambe nanêl Anutu-te vakasin langaah, me ka

navu nambe Vavi Vaambuung vu ka vu yi, ond yoo le jak vakasin sen sa navu kaavu vu ham-anjôoto ni naambe Omaaho Bop-ate tanasin. ³⁸Le naambe omaaho ti me-gako vakasin-anjo jak e, ond Anutu me-le gako yi jak e.

³⁹Om halingg-aso, ham amem oo sapa be ham naatu naambe hil sen danêl Anutu-te tanasin langaah-ato, de ham-ame anggilin hil sen dakaas bayêen bu heey lavand-ato le. ⁴⁰"Nganjo ham oo bayaalin kul tanasin pin nanjip nivalok-ambe ham samu nivasa lôôt.

Kalisi yimb lung la de kandi lak laah

15 ¹Halingg-aso, saawiingin nambe saambêl ham akam jak in banye nivasa sen saanêl vu ham bôôy-ato, yik banye nivasa sen ham hako lak-ambe ham navu sapa hôôk-ato. ²Naambe ham awii-having banye nivasa sen saanêl vu ham-anjôoto keen-ambe ham oo monapuvu niwêek, ond le gako ham nom vu Anutu be ham mando metumin.

³*Tonde vakasin ti bopaata ond sa hako bôôy-ambe saanêl laas vu ham nambe Kalisi yimb in yate va nipaya pin, lohvu sen hil kaavu munggin-ambe neep hôôk Anutu-te kaapiyaa-to. ⁴*Tombe lambe ninaavi lukala lavandangga le mem busin tu yaal atombe kandi lak laah, yik lohvu sen hil kaavu bôôy-ambe neep hôôk Anutu-te kaapiyaa-to. ⁵*Tombe taato yi vu Pita munggin, le mem taato yi vu maanggêem-aso nomaayuuhambe laam yuuh-ato. ⁶Tonde mem taato yi vu yiyi halingg-aso ngeeyaata lôôt hôôk ti, sil savok 500 la, ond yiyi halingg-asônuuto

" 14:34 1Ko 11:3; 1Ti 2:12; Tit 2:5 v 14:37 1; Jon 4:6 w 14:40 Kol 2:5 x 15:3 Ais 53:8-9
 y 15:4 Mat 12:40; Sin 2:24-32 z 15:5 Luk 24:34; Mat 28:16-17

sil vaalu ngeeyaata daahen dando having yiyi gêên, de vaalu layimb.

^{7a}Tonde sim taato yi vu Jems, le mem taato yi vu sinaale-so pin.

^{8b}Tonde sim taamusin atombe taato yi vu sa pavis nambe sen unoopasiv pasuv hôôk tangganaan baambu de tangganaan-ame hako yi hôôk yite busin nivalok-ato le. ^{9c}In sak sa omaaho sa haalengg ma lôôt, de sinaale-so vaalu pin sil haalend neep, tonde sak same sa ningg vasa lohvu Anutu naanêêl sa naambe sinaale ti le, in soo naawiing nindanjeen vu Anutu-te hil bel-ate. ^{10d}Lemu Anutu wiing samu samu vu sa be saatu sinaale be sa nando gêên-anjo. Tombe yite samu samuu-jo me-nôn ma le, nganjo sa naawiing kul bopaata lôôt savok sinaale vaalu-so pin, lemu same yoo ti naawiing kul-anjo le, nganjo Anutu-te samu samu nando having sa be sa naawiing kul-anjo. ¹¹Om naambe saawiing kul bop me sinaale-so vaalu lawiing kul bop, ond yik hey ahondoos naanêêl Anutu-te tanasin vu ham, tombe ham awii-having.

Hil yimbin e kandi jak naah

¹²Hey naanêêl vakasin langaah lak busin pin nambe Kalisi yimb e Anutu wiing-ambe kandi lak laah, tonde sim nambe vaati sen ham vaalu danêêl nambe hil sen layimb-ato me-le kandi jak naah e? ¹³Le naambe hil yimbin-ame le kandi jak naah keen e, ond mak Kalisi me-kandi lak laah having e. ¹⁴De nambe Kalisi me-kandi jak naah keen e, ond vakasin sen hey naanêêl langaah-anjôôto nôôn ma, de ham oo awii-having malis amu. ^{15e}Om nambêênjo ond hey aatu hil vakasin tatuhin-ambe hey tatuhin ham in Anutu-te vakasin, in hey naanêêl langaah nambe Anutu wiing-ambe Kalisi kandi lak laah-ato, le ma de naambe hil yimbin-ame le kandi jak naah keen e, ond Anutu me-wiing-ambe Kalisi kandi lak having e. ¹⁶Keen, naambe Anutu me-le biing-ambe hil yimbin kandi jak naah e, ond me-wiing-ambe Kalisi kandi lak laah having e.

¹⁷Tonde naambe Anutu me-wiing-ambe Kalisi kandi lak laah keen e, ond ham awii-having yi malis amu de hamate nipaya naahen neep vu ham, om ham e ana mem nama. ¹⁸De hil sen sil lawii-having Kalisi bôôy-ambe layimb-ato, ond yik silate nipaya neep om lala mend ma having. ¹⁹Tonde naambe yaawii-having Kalisi be yakangg bu naambe nahôôvu yiyi hôôk busin sen yiyi nando voon-anjo mu, de vu taamusin ond me-le dôôvu yiyi naah e, ond jipin yiyi, yiyi nando paya lôôt, tombe omaahonôn pin e kand pasiv in yiyi. ^{20f}Le ma de Kalisi yimb-ande Anutu wiing-ambe kandi lak laah munggin hil yimbin vaalu pin keen lôôt.

^a 15:7 Luk 24:50 ^b 15:8 Sin 9:3-6; 1Ko 9:1 ^c 15:9 Ep 3:8; 1Ti 1:15; Sin 8:3 ^d 15:10 2Ko 6:1; 11:5,23 ^e 15:15 Sin 1:22; 4:33; 5:32 ^f 15:20 Kol 1:18

²¹ ^gKeen, omaaho timu wiing-ambe omaahonôôn pin dayimb, tonde sim omaaho ango wiing-ambe hil yimbin pin e kandi jak naah. ²² In Adam wiing-ambe yite hil pin dayimb, tonde sim Kalisi wiing-ambe yite hil pin e kandi jak naah-ambe mando metumin. ²³ ^hLemu hil alu ti ti pin yoo le kandi jak naah nohvu silate busin. In Kalisi kandi lak laah munggin, tonde busin taamusin sen dukanom-ato ond yite hil e kandi jak naah gaving. ²⁴ Tombe mem va pin e jung na, de Kalisi le kawiiy gaaman pin osin yêêv pin-ande hil aniwêêk vaalu pin-ato silate niwêêk na, tonde mem bu yite va-so pin landukanaah Mangganaan Anutu nama in nambe ganggin. ²⁵ ⁱLemu Kalisi yoo le ganggin sil vêêl-ambe na balup busin sen Anutu biing-ambe hil sen dayi yi payaa-to langgulis yi vaalu kambii jung na le mem. ²⁶ ^jLe kawiiy yite vaavis pin vêêl e, mem kawiiy yimbin jakanjip ahus. ²⁷ ^kKeen, vakasin nêêl nambe, “Anutu wiing va pin hulis Kalisi vaalu kambii,” om sen nêêl nambe va pin hulis vaalu kambii-to, ond vakasin-anjo danggakook neep langaah nambe Anutu yoo wiing va pin hulis Kalisi vaalu kambii, lemu Anutu me-hulis Kalisi vaalu kambii having e. ²⁸ Nganjo va pin gulis Kalisi baambu jung na, le mem Anutu Noow-anju yoo le gulis Anutu sen wiing va pin hulis yi vaalu kambii-to baambu, tonde mem Anutu yoo le naatu va pin-ate heendin keen.

²⁹ Le naambe vakasin-anjo me-keen e, le nambe vaati sen vaheey dalipis bel lukalaah hil sen layimb-ato ahendbaan? Naambe hil yimbin-ame le kandi jak keen e, ond vaheey dalipis bel lukalaah hil yimbin ahendbaan in vaati? ³⁰ ^lTonde hey-ok? Hey oo nando hôôk nimeen sen wiingin nambe kawiiy hey-ato nalak busin pin in vaati? ³¹ ^mKeen, nalak busin pin sa naawiingin nambe aanggimb. Halingg-aso, sa kangg vasa lôôt in ham, in ham atu yate Omaaho Bop Yesu Kalisi-te hil, ondeey saanêêl sate vakasin-anjo langaah vu ham. ³² ⁿNaambe hil yimbin-ame le kandi jak naah keen e, ond va sen sa having voow bamaan-ambe hey aayiis hey neep Epesas-ato me-hôôvu sa le, malis. Naambe hil yimbin-ame le kandi jak naah keen e, ond mam yaambiing gaving vakasin sen hil vaalu danêêl-ato nambe, “Yiyy oo monangga osin monaanum, in jeey ayuuh ame tombe yale aanggimb-ambe ana mengg nama.”

³³ Ham-ame ambiing gaving vakasin tatuhin e. Nganjo vakasin-anjo keen sen danêêl nambe, “Omaaho ti nambe sapa dôôk hil anipaya ond le langgilin omaahôô-ju be naatu nipaya gaving.” ³⁴ ^oHam alumkook nivasa jak-ambe ham akam bu taaku naah, tonde ham-ame ambiing va nipaya jesin naah e. Keen, hamate hil vaalu yoo daahen doosin Anutu lôôt, om sa naanêêl vakasin-anjo in nambe ham anim naamum.

^g 15:21 Lom 5:12,18 ^h 15:23 1Tes 4:16; Taato 20:5 ⁱ 15:25 Mat 22:44

^j 15:26 Taato 20:14; 21:4 ^k 15:27 Saam 8:6 ^l 15:30 Lom 8:36 ^m 15:31 2Ko 4:10-11

ⁿ 15:32 Ais 22:13; Luk 12:19-20 ^o 15:34 Lom 13:11; Ep 5:14; Sin 26:8; 1Ko 6:5

Yale kandi jak naah osin yanningg ango yoow

³⁵Lemu mak omaaho ti le jingin naambe, “Hil yimbin e kandi jak naah naambe tana? Le lanom osin naavind naambe vaati?” ³⁶^pHong omaaho gakam ma. Vave sen onavuk-ato naambe me balup ond naavi le panyek na. ³⁷Tombe va sen onavuk-ato ond game naalôôh osin vaha yuuh lis doos e, nganjo onavuk nôôvoow malis amu nambe sen saakom ve de vave vaalu nambêênja. ³⁸^qLe sim me nalup atombe mem Anutu nawiing-ambe natu ni nambe sen Anutu yoo ka navuu-to, tonde nawiing vave pin vaha ti ti nalup-ambe nôôn nalak, ond yik yoo me ti ti nalohvu sil.

³⁹Tonde va metumin pin sen nando voon-ato nind-ame neep timu le, nganjo omaahonôôn oow, de bik oow, tonde manak ayuuh paahuung oow. ⁴⁰Tonde va vaalu nando baandoni de va vaalu nando voon, tonde va baandoni yoo mengali ango yoow, de va voon ond mengali ango yoow. ⁴¹Tonde taaku me natum-ambe nivasa lôôt, le yoo vaha ti, tonde kwaav natumambe nivasa lôôt, le yoo vaha ango, de matam pin natum-ambe nind vasa lôôt, le me-nind neep ti le.

⁴²Tombe sen hil yimbin kandi jak-ato ond le naambêênjo. Naavind sen yiyi nahaav laa-to ond navu panyek nala, nganjo naavind sen kandi jak naah-ato ond me-le panyek na le. ⁴³^rNaavind sen yiyi nahaav laa-to ond me-va nivasa le, nganjo naavind sen kandi jak naah-ato mem nikaapiikaanôôn. De naavind sen yiyi nahaav laa-to ond taaluuhin, nganjo naavind sen kandi jak naah-ato mem va osin niwêêk. ⁴⁴Tonde naavind sen yiyi nahaav laa-to ond naavi voon-ate, nganjo naavind sen kandi jak naah-ato ond kanu keen-ate. In yiyi naavingg voon-ate nando om yiyi naavingg kanu keen-ate le mando gaving.

⁴⁵^sTonde Anutu-te vakasin neep hôôk kaapiya having nambe, “Adam ango munggin tu omaahonôôn-ambe nando metumin,” tonde sim Adam ango taamusin yi Anutu keen, om le biing-ambe yiyi mando metumin danggata. ⁴⁶Lemu yiyi naavingg kanu keen-ate me-nando munggin e, malis, yiyi naavingg voon-ate nando munggin, le mem taamusin atombe yiyi naavingg kanu keen-ate le mando. ⁴⁷^tOmaahonôôn munggin ond Anutu samu lak ngaanggis om tu va voon-ate, nganjo omaaho taamusin ond laam vu baandoni. ⁴⁸Om hil voon pin anind nambe omaaho sen Anutu samu lak ngaanggis-ato, tonde hil sen lana mando baandoni ond nind e naambe omaaho sen laam vu baandonii-to. ⁴⁹Gêên yanningg nambe omaaho voon-atêênjo, tonde yik taamusin ond yale yanningg naambe omaaho sen laam vu baandonii-to.

^p 15:36 Jon 12:24 ^q 15:38 Jen 1:11 ^r 15:43 Pil 3:20-21 ^s 15:45 Jen 2:7; Jon 6:63; 2Ko 3:6,17
^t 15:47 Jen 2:7

⁵⁰“Om halingg-aso, sa naanêl vu ham naambe yiy naavingg voon-atêenjo ond me-lohvu nambe dukana taaku sen Anutu nanggin-ato le, tonde va sen le panyek-ato ond me-lohvu nambe dukana taaku sen va nivasa baan-ato le.

⁵¹“Ham gango, sa naanêl vakasin vunin ti langaah vu ham e. Yiy pin ond vaalu me-le lanjimb e, nganjo yiy pin ond yaningg naavi le naatu ango yoow jak. ⁵²“Yik yoo le pavi-vasa hôôk busin sen vuuk naasu vu taamusin-ato. In vuuk e naasu tombe hil yimbin e kandi jak naah-ande sil-ame le lanjimb-ambe panyek jesin naah e, tonde yiy sen yiy naahen nando moos-ato ond yaningg naavi le ango yoow jak pavis. ⁵³“In yiy naavingg sen navu panyek-ato ond me-le naatu va panyekin jesin naah e, tonde yiy naavingg sen nayimb-ato ond me-le naatu va yimbin-ate jesin naah e. ⁵⁴“Keen, yaangge naambe yiy naavingg sen navu panyek-ato kaange yi be me-tu va panyekin-ate va laah e, tonde yiy naavingg sen nayimb-ato kaange yi be me-tu va yimbin-ate va yesin laah e, ond mem yale anjak ni naambe Anutu-te vakasin sen sil kaavu be neep-ato nôôn ak nambe,

“Anutu laanggôl yimbin-ate niwêêk-ambe kawiyi la valok-ate.

⁵⁵“Om hong yimbin, gale daanggôl lati jesin naah? Malis, game le gambu nivaane vu Anutu-te hil jesin naah e.”

⁵⁶“Anutu-te tanasin taato nambe yiy naawing va nipaya, tonde yate va nipaya neep niwêêk ondeey yimbin-ate niwêêk neep in nambe bu nivaane vu yiy. ⁵⁷Le ma om yiy naapêêlis na vu Anutu, in wiing-ambe yate Omaaho Bop Yesu Kalisi lukalaah yahenggbaan-ambe laanggôl yimbin in yiy.

⁵⁸“Om halingg-aso, sahengg naving ham. Ham baale niwêêk-ande vati me-gilin ham daka le, tonde ham oo monambiing Omaaho Bop-ate kul lôôt jak busin pin, in ham alak ni nambe kul sen ham nawiing vu Omaaho Bop-ato ond me-le maahôl e.

Salivangin sen dôovu Anutu-te hil-ato

16 ¹“Ke, tonde mone sen ham naasupin in nambe ham andôovu Anutu-te hil-ato, ond yik ham ambiing nohvu saanêl vu hil bel-ate sen dando Galataa-to. ²Ham ti ti pin ham akam bu nohvu Sonda pin naambe ham nako mone vilis, ond ham anôôh vaalu vêl-ambe mando in nambe sa naas vu ham ond ham-ame mosalo salivangin e. ³Om ham oo anggolin hamate omaaheey, in sa naas vu ham ond sa kaavu kaapiya be saambu be sil gako gaving hamate salivangin-anja be lana Yelusalem. ⁴Le naambe sa kangg bu naambe sana gaving ond hey ahondoos e ana.

“ **15:50** 1Ko 6:13 “ **15:51** 1Tes 4:15-17 “ **15:52** Mat 24:31 “ **15:53** 2Ko 5:4

“ **15:54** Ais 25:8 “ **15:55** Hos 13:14 “ **15:56** Lom 6:14; 7:13 “ **15:58** 2Kro 15:7;

Taato 14:13 “ **16:1** Lom 15:25-26; 2Ko 8:1-9; Gal 2:10

Pol nêêl nambe na ji hil Kolint

^{5d}Sa navu ana gatup hôôk Makedonia-te taaku, om sanaa-ju vêêl e mem sa naas vu ham-anja. ^{6e}Om sa naas balup atombe sale mando gaving ham daka le. Êê-e, mak sale mando be kwaav vaalu sen lôôy osin vavi bopaataa-to jung na, le mem ham andôôvu sa in mop sen sanaa-to be sana jak. ^{7f}De sa naas balup ond sa nimbaya nambe same aangge ham amu be sana pavis e, nganjo saawiingin nambe Omaaho Bop jiiinggis ond sale mando gaving ham ahusaandiin daka le. ⁸Lemu saawiingin nambe mando Epesas-anjo be Pentikos jung na le. ^{9g}In saahe nambe sate kul bopaata neep-anjo be lohvu nambe nyiis nôôn ngeeyaata, le hil sen dayi sa payaa-to ngeeyaata dando having. ^{10h}De Timoti naas balup vu ham ond yik ham gako yi jak nivasa, in nambe mando gaving ham osin ka vasa, in yik nawiing Omaaho Bop-ate kul nambe saa-to. ¹¹Ham ti me-ji Timoti naambe va malis-ande galuuh dami vu yi le, nganjo ham andôôvu yi be naanggiy na mop osin vakasin melaas-ambe nom vu sa, in sa monatung mengg in yi in nambe gaving yiy halingg-aso vaalu be lanaam.

^{12j}Tonde yiy halingg Apolo, ond saanjinj lôôt nambe gaving yiy halingg-aso vaalu be lanaas vu ham, le ma de gêên ond me-wiingin nambe naas vu ham daka le, om yoo le mando be naatovu mop ond mem le naas.

Vakasin ahus heey

^{13k}Ham amem naatum-ambe ham ambiing gaving niwêêk, osin ham naatu hil aniwêêk keen-ambe ham baale niwêêk. ¹⁴De va pin sen ham nawiing-ato ond ham oo ambiing osin ham ahem gaving omaahonôôn.

^{15l}Halingg-aso, ham alak ni nambe Stepanas having yite hil, ond sil lawii-having Kalisi munggin hil pin vu taaku bop Akaia, tombe mem sil lavu sil la osin doos-ambe mondahôôvu Anutu-te hil. Om sale naanêêl vu ham naambe ^{16m}ham nanyem vuun vu hil naambêênju, de vu hil sen dahôôvu sil-ambe dawing kul bop having-ato. ¹⁷Sa kangg vasa in Stepanas ayuuh Potunetas-ande Akaikas lalaam-anjo, in ham-ame alohvu nambe anaam-anjo le, om yaal lako ham amem-ambe yaal lalaam. ¹⁸ⁿTombe yaal lawiing-ambe ham alompayo ahelavis ak-ambe sa longgpayo ahelavis ak having, om ham gako hil nambêênja haalend jak.

^d 16:5 Sin 19:21 ^e 16:6 Lom 15:24; Tit 3:12 ^f 16:7 Sin 18:21 ^g 16:9 Sin 19:8-10; 2Ko 2:12; Kol 4:3; Taato 3:8 ^h 16:10 1Ko 4:17 ⁱ 16:11 1Ti 4:12 ^j 16:12 1Ko 1:12; 3:6 ^k 16:13 Saam 31:24; Ep 6:10 ^l 16:15 Lom 16:5; 1Ko 1:16 ^m 16:16 1Tes 5:12
ⁿ 16:18 Pil 2:29

¹⁹°Ke, hil bel-ate lu ti ti sen dando Esiaa-to kand navu ham, tonde Akwila yuuh vane Plisila osin hil bel-ate sen dasupin sil hôôk yuuh ambaand-ambe dalohak-ato, ond kand navu ham lôôt having, in Omaaho Bop-ate hil ham pin. ²⁰°Tonde yik Omaaho Bop-ate hil pin akand navu ham having. De ham sen ham atu Anutu-te hil-ato ond ham samu ham vaha-vahaan in taato naambe ham ahem naving ham.

²¹°Tonde sa Pol, ond soo kaavu vakasin ahus dakaajo lak sa namangg-ambe sa naanêl naambe Anutu mando gaving ham. ²²°Omaaho ti nambe ahe me-gaving Omaaho Bop e, ond Anutu talôôt yi be na menama.

O Omaaho Bop, ganaam.

²³Yik vakasin lung laa-ja. Yate Omaaho Bop Yesu-te samu samu naas mando gaving ham. ²⁴Ke, sahengg oo naving ham pin in Yesu Kalisi duuh yiy pin lavuh ti.

° 16:19 Sin 18:2,18,26; Lom 16:3-5 ° 16:20 Lom 16:16; 2Ko 13:12 ° 16:21 Kol 4:18; 2Tes 3:17
° 16:22 Gal 1:8-9